

UNIVERSITETI I EVROPËS JUGLINDORE

УНИВЕРЗИТЕТ НА ЈУГОИСТОЧНА ЕВРОПА

SOUTH EAST EUROPEAN UNIVERSITY

FAKULTETI JURIDIK

Cikli i dytë i studimeve (pasdiplomike)

E DREJTA PENALE

**Tema: *STRUKTURA DHE ORGANIZIMI I INSTITUCIONEVE PENITENSIARE NË
REPUBLIKËN E MAQEDONISË***

Kandidati:

Burim Jashari

ID 118957

Mentor: Prof. d-r Besa Arifi

Tetovë, Mars 2019

„VËRTETOJ SE UNË JAM AUTORI ORIGINAL I KËTIJ PUNIMI “

BURIM JASHARI

ABSTRAKT

Tema dhe qëllimi kryesor i këtij dokumenti janë shumë modeste, por ende të rëndësishme. Njohja me strukturën dhe organizimin e institucioneve penitensiare në Republikën e Maqedonisë, përcaktimi i kushteve ekzistuese në institucionet penitensiare në funksion të reformave të ardhshme në fushën e zbatimit të sanksioneve dhe nevojën për të krijuar një sistem penitensiar të planifikuar në përputhje me standardet dhe normat ndërkombëtare, duke respektuar të drejtat e personave të dënuar dhe duke krijuar mekanizma ligjorë për realizimin, mbrojtjen dhe kontrollin e tyre. Zhvillimi i sistemit penitensiar maqedonas është një segment i rëndësishëm i reformës së sistemit të burgjeve, i cili është një nga qëllimet kryesore. Qëllimi kryesor është krijimi i një sistemi funksional të zbatimit të sanksioneve që do të mundësojnë risocializimin e suksesshëm dhe përshtatjen sociale të personave të dënuar, për fuqizimin e tyre për t'u angazhuar në një shoqëri me perspektivat më të mira për jetë të pavarur.

Një akt kyç që përcakton zbatimin e sanksioneve në vend është Ligji për Zbatimin e Sanksioneve, i cili është një dokument modern që përfshin të gjitha standardet ndërkombëtare për ekzekutimin e dënimit me burgim, që është parakusht për respektimin e të drejtave të njeriut dhe dinjitetin e të dënuarve.

ABSTRACT

The main subject and purpose of this document is very modest, but still important. Recognition of the structure and organization of penitentiary institutions in the Republic of Macedonia, determination of existing conditions in penitentiary institutions in view of future reforms in the area of sanction implementation and the need to establish a penitentiary system planned in accordance with international standards and norms, respecting the rights of convicted persons and establishing legal mechanisms for their realization, protection and control. The development of the Macedonian penitentiary system is an important part of the reform of the prison system, which is one of the main goals. The main purpose is to create a functional sanction enforcement system that will enable successful resocialization and social adaptation of convicted persons to empower them to engage in a society with the best prospects for independent life.

A key act that determines the implementation of sanctions in the country is the Law on Sanctions Implementation, which is a modern document that includes all international standards for the execution of imprisonment, which is a prerequisite for respecting human rights and dignity of the convicts.

АПСТРАКТ

Предмет и основна цел на овој труд се мошне скромни, но сепак значајни. Запознавањето со структурата и организацијата на казнено-поправните установи во Република Македонија, постојните состојби во пенитенцијарните установи во Македонија во функција на идна реформа во областа на извршувањето на санкциите, потреба од востановување на осмислен пенитенцијарен систем согласно меѓународните стандарди и норми, со почитување на правата на осудените лица и создавање на правни механизми за нивно остварување, заштита и контрола. Развојот на македонскиот пенитенцијарен систем претставува значаен сегмент од реформата на казнено-поправниот систем, што е една од приоритните цели. Основната интенција е да се создаде функционален систем на извршување на санкциите кој ќе обезбеди успешна ресоцијализација и социјална адаптација на осудените лица за нивно оспособување да се вклучат во општеството со најдобри изгледи за самостоен живот.

Клучен акт со кој се дефинира извршувањето на санкциите во државата е Законот за извршување на санкциите кој претставува современ документ во кој се вградени сите меѓународни стандарди за извршување на казната затвор, што е предуслов за почитување на човековите права и достоинството на осудените лица.

PËRMBAJTA

Abstrakti në gjuhën shqipe.....	3
Abstrakti në gjuhën angleze.....	4
Abstrakti në gjuhën maqedone.....	5
HYRJE.....	8

KAPITULLI I

1. HISTORIKU.....	10
2. ORGANIZIMI DHE RREGULLIMI I INSTITUCIONEVE PENITENSIARE PAS PAVARËSIMIT TË RM-së.....	12
3. ORGANET KOMPETENTE PËR ZBATIMIN E SANKSIONEVE.....	18
3.1 Drejtoria për zbatimin e sanksioneve.....	18
3.2 Institucionet ndëshkuese-korrektuese dhe edukuese-korrektuese.....	19
3.2.1 Rendi shtëpiak në institucionet ndëshkuese-korrektuese.....	23
3.3 Gjykatësi për zbatimin e sanksioneve.....	24

KAPITULLI II

1. PARIMET THEMELORE TË ORGANIZIMIT TË INSTITUCIONEVE PENITENSIARE NË REPUBLIKËN E MAQEDONISË.....	28
1.1 Parimi i ligjshmërisë.....	29
1.2 Parimi i individualizimit.....	30
1.3 Parimi i humanitetit.....	31
1.4 Parimi i prevenimit special dhe i risocializimit.....	33
1.5 Parimi i ndihmës postpenale.....	35

KAPITULLI III

1. STRUKTURA ORGANIZATIVE E INSTITUCIONEVE PENITENSIARE.....	40
1.1 Drejtori i institucioni penitensiar.....	41
1.2 Sektori i risocializimit.....	43
1.3 Sektori i sigurimit.....	48
1.4 Sektori ekonomik-instruktues.....	52
1.5 Sektori për mbrojtje shëndetësore.....	54
1.6 Sektori administrativ-ekzekutiv dhe financiar.....	57

KAPITULLI IV

1. BURGË I KUMANOVËS.....	58
1.1 Struktura dhe organizimi i burgut të Kumanovës.....	59
1.2 Gjendja në burgun e Kumanovës.....	61

KAPITULLI V

1. KAPACITETET DHE KORRUPSIONI NË INSTITUCIONET PENITENSIARE NË RM.....	63
1.1 Kapacitetet në institucionet penitensiare.....	63
1.2 Korrupsioni në institucionet penitensiare.....	64
PËRFUNDIMI.....	68
LITERATURA.....	71

HYRJE

Reforma e sistemit penitensiar është pjesë e reformave në legjislacionin penal dhe në përgjithësi të sistemit gjyqësor, dhe harmonizimi i tij me standardet e Bashkimit Evropian është në aktivitetet prioritare të Qeverisë dhe Ministrisë së Drejtësisë.

Brenda zonës që përfshinë sistemi penitensiar në vend, janë bërë shumë përpjekje për të përmirësuar gjendjen e përgjithshme të zbatimit të sanksioneve, si në aspektin e përmirësimit të kushteve të burgut, dhe në aspektin e rigjallërimit të masave alternative në praktikë, ku si udhërrefyes janë marrë të gjitha standardet ndërkombëtare që rregullojnë këtë fushë, dhe rekomandimet e Komitetit Evropian për parandalimin e torturës dhe trajtimin çnjerëzor ose degradues ose ndëshkimit (CPT). Megjithatë, duhet të potencohet se ekzistojnë disa dobësi dhe mangësi në funksionimin aktual të sistemit të burgjeve, për tejkalimin e të cilit është e nevojshme të ofrohen zgjidhje të përshtatshme në përputhje me trendet moderne dhe trendet në fushën e zbatimit të sanksioneve, që do të jenë të zbatueshme në praktikë.

Sipas karakteristikave të shumta, Ligji për Zbatimin e Sanksioneve është një ligj i veçantë dhe plotësues. Ky Ligj nuk bën vetëm shpalljen e thjeshtë për mbrojtjen dhe realizimin e lirive dhe të drejtave të garantuara të personave të dënuar, por përpiqet të sigurojë të njëjtën gjë dhe e bën këtë me sukses.

Ligji për Zbatimin e Sanksioneve garanton barazi, dinjitet dhe paanësi në zbatimin e rregullave për zbatimin e sanksioneve, ndalon diskriminimin ndaj personit kundër të cilit zbatohet sanksioni.

Në **kapitullin e parë** të këtij punimi, respektivisht në pikën e parë, bëhet fjalë për historikun, me saktësisht për lindjen dhe zhvillimin e sistemit penitensiar dhe bazës juridike në Maqedoni. Në pikën *e dytë* bëhet fjalë për organizimin dhe rregullimin e institucioneve penitensiare pas pavarësimit të Republikës së Maqedonisë. Në *pikën e tretë* flitet për organet kompetente për zbatimin e sanksioneve, e akti themelor ligjor që rregullon ekzekutimin e sanksioneve është Ligji për zbatimin e sanksioneve në të cilin dispozitat për mbrojtjen dhe

realizimin e lirive dhe të drejtave të garantuara të dënuarve janë në pajtim me standardet ndërkombëtare për ekzekutimin e dënimit me burgim. Sipas Ligjit për zbatimin e sanksioneve, organe kompetente për zbatimin e sanksioneve janë: Drejtoria për zbatimin e sanksioneve, Institucionet ndëshkuese-korrektuese dhe edukuese-korrektuese, dhe Gjykatësi për zbatimin e sanksioneve.

Kapitulli i dytë ka të bëjë me parimet themelore të organizimit të institucioneve penitensiare në Republikën e Maqedonisë, këtu kemi shpjeguar parimet e mëposhtme: Parimin e ligjshmërisë, Parimin e individualizimit, Parimin e humanitetit, Parimin e preventimit dhe risocializimi, dhe Parimin e ndihmës postpenale.

Kapitulli i tretë ka të bëjë me strukturën organizative të institucioneve penitensiare në Republikën e Maqedonisë, në të cilin do të shpjegohen në mënyrë specifike sektorët kryesorë në burgje: Sektorin për risocializimin, siguri, kujdes shëndetësor, sektorin ekonomik-instruktues, si dhe sektorin ekzekutiv-administrativ dhe financiar dhe për drejtorin e INK-së.

Kapitulli i katërt është shumë me rëndësi në këtë punim, dhe vëmendja më e madhe i është kushtuar vetëm burgut të Kumanovës, i cili është burgu më i ri në shtet, më saktësisht nga muaji shtator i vitit 2013.

Kapitulli i pestë shpjegon gjendjen e institucioneve penitensiare në Republikë. Kapacitetet në burgje dhe numri i të burgosurve shpjegohen në pikën parë, ndërsa pika e dytë ka të bëjë me korrupsionin në institucionet penitensiare.

KAPITULLI I

1. HISTORIKU

Njerëzit jetojnë në një shoqëri të caktuar, të rregulluar nga ligje dhe rregulla të ndryshme. Megjithatë, jo gjithnjë veprimet dhe sjelljet e njerëzve janë në përputhje me normat që i rregullojnë ato. Në jetën e përditshme ndodhin ngjarje të ndryshme, mes tyre edhe krime të rënda. Shoqëria ka reaguar dhe reagon ndaj tyre me anë të formave të ndryshme, ndër të cilat është edhe dënimi. Dënimi dhe masat e tjera penale nuk janë mjeti më i mirë, por janë të domosdoshme në një shoqëri që përballlet me forma të ndryshme të krimit. Në varësi të tendencave të kriminalitetit, shtetet ndryshojnë politikën penale, dënimet penale dhe trajtimin e personave të dënuar dhe të paraburgosurve. Në përgjithësi, këto ndryshime orientohen nga standardet e përcaktuara në akte ndërkombëtare dhe europiane, të cilat parashikojnë respektimin dhe mbrojtjen e lirive dhe të drejtave të personave të privuar nga liria. Që të arrihet kjo, është e nevojshme njohja e standardeve minimale ndërkombëtare dhe zbatimi i tyre në kushtet konkrete të një vendi. Institucionet dhe standardet e trajtimit të dënuarve janë zhvilluar dhe pasuruar. Humanizmi dhe programet sociale për rehabilitimin dhe riintegrimin e të dënuarve po përfshihen gjithnjë e më shumë në jetën e tyre brenda institucioneve. Vende me sisteme demokratike në zhvillim kanë nevojë të njohin dhe të zbatojnë përvojat e vendeve të zhvilluara perendimore lidhur me organizimin dhe funksionimin e institucioneve të burgjeve dhe trajtimin e të dënuarve, me qëllim që dënimi të mos jetë ndëshkim, por mjet për rehabilitimin e autorit të veprës penale.¹

Duke marë për bazë zhvillimin historik të organizimit të institucioneve penitensiare dhe bazat juridike, vlen të përmendet evoluimi historik i ekzekutimit të zbatimit të ligjëvënies partikulare, në teritorin e Republikës së Maqedonisë para kryengritjes së Ilindenit dhe pas saj (prej vitit 1896-1906), zbatohet e drejta dhe zakonet turke. Për mbajtjen e dënimit me burgim zakonisht shërbenin institucionet penitensiare që ndodheshin në kështjellat e bujarëve feudalë,

¹ Hysi V., Penologjia, Tiranë 2015, parathënie

kështu që përmenden edhe entet ndëshkuese të para edhe atë, prej vitit 1908 përmendet burgu i Idrizovës, sipas një feudali turk të quajtur Idriz beg dhe ai i Manastirit.²

Me bashkimin e popujve të jugosllavisë në Mbretërinë e Jugosllavisë, me krijimin e saj në vitin 1918, në të njejtën kohë nuk është krijuar edhe një sistem i bashkuar juridik, veçanërisht një sistem për sanksione penale dhe ekzekutimin e tyre. Nga këto shkaqe, në këtë periudhë mund të ndiqen dy faza të aplikimit dhe të krijimit të sistemit penitenciar. Në fazën e parë e cila fillon me krijimin e shtetit të ri dhe bashkimin e popujve të jugosllavisë dhe që zgjatë deri me sjelljen e legjislacionit penal të jugosllavisë më 1930, në thelb në masë të madhe mbahet gjendja e mëparshme. Faza e dytë fillon me krijimin e legjislacionit penal dhe zgjatë deri në shkatërrimin e mbretërisë jugosllave. Në fazën e parë, në sferën e ekzekutimit të sanksioneve penale mbahet gjendja e mëparshme, kështu që sistemi penitenciar karakterizohet me laramani të madhe të sanksioneve penale dhe të ekzekutimit të tyre. Maqedonia i bashkohet mbretërisë së jugosllavisë në kuadër të sërbiisë dhe regjonit serb gjuhësor, me juridiksionin që mbretëron në sërbi si banovina e vardarit. Ekzekutimi i sanksioneve penale bëhet sipas legjislacionit të vjetër serb, e dënimet ekzekutohen në entet ndëshkuese-përmirësuese në Shkup, Nish, Pozharevc dhe Podgoricë, sipas sistemit të mbajtjes kolektive të dënimit, pa klasifikimin paraprak të personave të dënuar. Faza e dytë, fillon në vitin 1930 kur hynë në fuqi legjislacioni i ri penal për ekzekutimin e sanksioneve penale, dhe zgjatë deri në vitin 1941, rrespektivisht deri në vitin 1945 kur formohet bashkësia e re jugosllave dhe sjellet legjislacioni i ri penal.³ Sipas urdhërit të Ministrit të Drejtësisë së Mbretërisë SKS-së me nr.104562 të datës 24.12.1929 që ka hyrë në fuqi me 1 Janar 1930, personat e dënuar janë klasifikuar nëpër institucionet penitensiare. Organizimi i institucioneve ka qenë sipas kriterëve të ulëta ku nuk janë zbatuar metodat e tretmanit dhe risocoalizimit ndaj personave të dënuar. Pas Luftës së Dytë Botërore ka filluar një ndërtim i ri i Legjislaturës Penale dhe janë sjellë Ligji mbi llojet e dënimeve i shpallur në Fletoren Zyrtare të RFPJ-së nr.48, Ligji mbi ekzekutimin e dënimeve me heqje të lirisë në tetor të 1948 (Fletoren zyrtare të RFPJ-së, 92/48) ku në nenin 6 të këtij ligji rregullohet çështja e institucioneve penitensiare. Në tetor të vitit 1951

² Beqiri M, Organizimi dhe gjendja e institucioneve penitensiare në RM, Tetovë 2007, fq-26

³ Арнаудовски, Љупчо; Груевска-Дракулевски Александра: ПЕНОЛОГИЈА наука за извршување на санкциите со ИЗВРШНО КАЗНЕНО ПРАВО НА РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА (прв дел), Скопје, 2013 година, стр. 466-467

është sjellë Ligji mbi ekzekutimin e dënimeve, masave siguruese dhe masave edukuese të shpallur në (Fletoren zyrtare të RFPJ-së, nr.47/51) ku ligj ka sjellë risi, por nuk ka ndryshuar diçka të rëndësishme. Sipas këtij ligji organizimi i institucioneve penitensiare mbetet në kompetencat e Ministrisë së Punëve të Brendshme. Në korrik të viti 1968, ka hyrë në fuqi Ligji mbi ekzekutimin e sanksioneve penale (Fletore zyrtare e SFRJ-së, 15/68) sipas këtij ligji ekzekutimi i sanksioneve penale kalon nga Ministria e Punëve të Brendshme në kompetencat e Ministrisë së Drejtësisë dhe Gjyqeve. Në qershor të viti 1979, ka hyrë në fuqi Ligji për ekzekutimin e sanksioneve penale dhe kundërvajtjeve ekonomike (Fletoren zyrtare e RSM-së, 19/79). Karakteristikë kryesore e këtij ligji është: themelimi i institucioneve penitensiare dhe enteve të ndryshme për ekzekutimin e sanksioneve penale.⁴

2. ORGANIZIMI DHE RREGULLIMI I INSTITUCIONEVE PENITENSIARE PAS PAVARËSIMIT TË RM-së

Sipas dispozitave parimore të kushtetutës së vitit 1991 u vendos që problematika e reformave në sistemin penitenciar të Republikës së Maqedonisë të rregullohet me ligje të veçanta. Prandaj u paraqit nevoja e domosdoshme që ligji i deriatëhershëm federativ mbi këtë problematikë të pushojë së ekzistuari deri sa çështjet e rregullimit të institucioneve penitensiare të rregullohen me ligje të veçanta. Qëllimi i rregullimit të institucioneve penitensiare dhe parimet e organizimit të tyre ngelin ato të mëparshmet mirëpo, tani pasurohen me një përvojë dhe praktikë më të begatshme lidhur me realizimin e këtyre qëllimeve dhe parimeve penale.⁵

Me ndryshimet e Ligjit për ekzekutimin e sanksioneve penale dhe kundërvajtjeve ekonomike të cilat ishin sjellur së shpejti (Fletorja zyrtare 1992/19), në të janë lënë anash dispozitat për zbatimin e dënimit me vdekje dhe dënimin me konfiskimin e pasurisë, dhe në mënyrë të ndryshme ishte rregulluar edhe lloji i institucioneve korrektuese-përmirësuese. Kjo u pasua nga hapi më i madh i transformimit dinamik të sistemit tonë të ekzekutimit të sanksioneve

⁴ Beqiri M, Organizimi dhe gjendja e institucioneve penitensiare në RM, Tetovë 2007, fq-26-27

⁵ Ibid, fq. 29

penale i bërë me sjelljen e Ligjit për ekzekutimin e sanksioneve penale të viti 1997 (Fletorja zyrtare 1997/3).⁶

Ligji për ekzekutimin e sanksioneve i Republikës së Maqedonisë është miratuar nga Kuvendi i Republikës së Maqedonisë më 24 Janar 1997. Pra, çështja mbi ekzekutimin e sanksioneve penale në Republikën e Maqedonisë, për here të parë u rregullua me miratimin e ligjit mbi ekzekutimin e sanksioneve më 24.01.1997 i shpallur ne gazetën zyrtare nr. 3/97, nga ana e kuvendit republikan. Njëherit, kjo ishte nisma e parë për trajtimin e nje çështje mjaftë serioze në vend. Por, ky ligj, si rezultat i kritikave dhe sugjerimeve të shumta që iu bëne edhe nga ekspertët e vendit që studionin dhe trajtonin ekzekutimin e saksioneve, por edhe nga ekspertë të jashtëm, si dhe nga raportet e institucioneve ndërkombëtare, pësoi ndryshime të shumta. Ligji për ekzekutimin e sanksioneve për here të parë pati ndryshime në vitin 1999, me ligjin për ndryshime dhe plotësime të ligjit për zbatimine sanksioneve më 22.04.1999 i shpallur në gazetën zyrtare nr.23/99. Me ndryshimet e vitit 1999 theks të veçantë i vihet: transferimit të personave të dënuar, si dhe ekzekutimit të dhunshëm të dënimit me gjobe ndaj personave juridikë.⁷

Ndryshimet e radhës i kemi në vitin 2004 me ligjin për ndryshime dhe plotësime të ligjit për zbatimine sanksioneve i shpallur ne gazetën zyrtare nr. 74/4 nga 22.10.2004. Edhe pse është miratuar në vitin 2004, dispozitat e këtij ndryshimi hyjnë në fuqi më 1 Janar të viti2005. Me këto ndryshime ndryshohet neni 231 dhe ka të bëj me mënyrën e arkëtimit të dënimit me gjobë, me theks të veçantë për atë se këto para që arkëtohen në buxhetin e Republikës së Maqedonisë do të vlejné për ndërtime, përgaditje dhe sofistikimin e kushteve për punë nëpër institucionet si dhe për organet gjyqësore. Pjesa prej 25% të parave do të arkëtohet në buxhetin e komunave, në rajonin e të cilës gjendet gjykata që ka shqiptuar dënimin.⁸

Ligji i ardhshëm për zbatimin e sanskioneve penale është sjellur në viti 2006 (Gazeta zyrtare e Republikës së Maqedonisë nr.2/2006), dhe është ndryshuar dhe plotësuar me liget për ndryshimin dhe plotësimin e ligjit për zbatimin e sanksioneve penale (Gazeta zyrtare e RM-

⁶Сулeјманов З., Пенологија, , 1999,Скопје, стр.359

⁷ Osmani A., Komentari i ligjit për ekzekutimin e sanksioneve, Shkup 2013, fq.7

⁸ Ibid, fq.8

së, nr.57/2010, 170/13, 43/14, 166/14, 33/15, 98/15, 11/16, dhe 08/18) i cili edhe aktualisht është në fuqi.⁹

Ky ligj erdhi si nevojë që ligji për zbatimin e sanksioneve dhe pozita e personit të dënuar me sanksion, të jenë në pajtim me zgjidhjet e reja që sjollën Kodi penal dhe Ligji për procedurën penale, si dhe dokumentet ndërkombëtare që ratifikoi Kuvendi i Republikës së Maqedonisë, e që i referohen sistemit të sanksioneve penale, ekzekutimin e tyre dhe të sistemit penitensiar përmes të cilit ekzekutohen sanksionet. Kjo, vëcanërisht për shkak të faktit se në legjislacionin penal ishin futur ndryshime të rëndësishme në sistemin e dënimeve, dhe poashtu ishin sjellur edhe masat alternative. Sjellja e Ligjit për të drejten e të miturve, ka sjellur ndryshime të rëndësishme në sistemin e sanksioneve që zbatohen ndaj personave të mitur. Me atë zbatohet koncepti që të miturit që kanë kryer vepra penale, të ndahen nga sistemi i sanksioneve për personat madhor.¹⁰

Ndryshimet dhe plotësimet e para të Ligjit për zbatimin e sanksioneve penale vjen në shprehje në vitin 2010, i shpallur në gazetën zyrtare të RM-së nr.57/10 nga 26.04.2010 me Ligjin për ndryshimin dhe plotësimin e Ligjit për zbatimin e sanksioneve. Me këto ndryshime dhe plotësime theks të veçant i vihet: themelimit të reparteve për të sëmure, pleq dhe të paaftë, fitimin e statusit të nëpunësit shtetëror të punësuarve në institucionet ndëshkimore-korrektuese, organizimit të brendshëm, në veçanti të njësive organizative të institucionit, zgjerimit të pershtatshmërive-beneficioneve të personave të dënuar, mundësisë së zgjerimit të së drejtës së drejtorit të institucionit lidhur me lirimimin me kusht, ekzekutimin të sanksioneve kundërvajtëse të kryera nga personat madhor, ekzekutimin e sanksioneve kundërvajtëse ndaj personave juridik, si dhe ekzekutimin e sanksioneve kundërvajtëse ndaj personave të mitur.¹¹

Në vitin 2013 u sjell Ligji për ndryshimin dhe plotësimin e Ligjit për zbatimin e sanksioneve (Gazeta zyrtare e RM-së 170/13 i datës 06.12.2013) që ka të bëjë me rregullimin e statusit të

⁹ Ligjit për zbatimin e sanksioneve, "Gazeta Zyrtare e RM-së "nr. 2/2006, 57/10, 170/13, 43/14, 166/14, 33/15, 98/15, 11/16, dhe 08/18

¹⁰ Арнаудовски, Љупчо; Груевска-Дракулевски Александра: ПЕНОЛОГИЈА наука за извршување на санкциите со ИЗВРШНО КАЗНЕНО ПРАВО НА РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА (прв дел), Скопје, 2013 година, стр. 481

¹¹ Osmani A., Komentari i ligjit për ekzekutimin e sanksioneve, Shkup 2013, fq.8-9

punësuarve në ente, me theks të veçantë për të punësuarit që punojnë në sigurimin e enteve, përkatësisht tani e ashtuquajtura policia e burgut.

Ndryshimet dhe plotësimet e sjellura ishin të nevojshme për shkak të vendimit të sjellur nga ana e Gjykatës Kushtetuese të Maqedonisë, me të cilin është shfuqizuar statusi i të punësuarve shtetëror për të punësuarit në institucioneve ndëshkuese-korrektuese (INK) dhe institucionet edukuese-korrektuese (IEK) në Republikën e Maqedonisë. Me zgjidhjen e re ligjore, përsëri statusi i të punësuarve në INK dhe IEK është ngritur në shoqëri, duke pasur parasysh vendimin e Gjykatës Kushtetuese të Maqedonisë si dhe standardeve ndërkombëtare që rregullojnë këto çështje.

Në të nejtën kohë, në pëputhje me nenin 23 të këtij Ligji, kujdesi shëndetësor në INK dhe IEK merret nga institucionet publike shëndetësore që kryejnë mbrojtje shëndetësore primare në rajonin e institucionit, në të njejtën kohë duke marrë hapësirën, pajisjet, dhe mjetet për punë me ditën e hyrjes në fuqi të statutit dhe akteve për organizim të brendshëm dhe sistematizim të vendeve të punës.¹²

Gjatë vitit 2014 janë kryer disa ndryshime të Ligjit për zbatimin e sanksioneve. Në lidhje me aktivitetet për përmirësimin e legjislacionit në fushën e zbatimit të sanksioneve, është me rëndësi se në fillim të viti 2014 është sjellur Ligji për ndryshimin dhe plotësimin e Ligjit për zbatimin e sanksioneve (Gazeta zyrtare e RM-së nr.43/14 e datës 04.03.2014), me të cilin u krye harmonizimi me Ligjin për të punësuarit në sektorin publik dhe Ligjin për zyrtarët administrativë, të cilët përbejnë një kronizë të përgjithshme ligjore për punonjësit në sektorin publik.

Me këto ndryshime, janë futur dispozita të reja për procedurën për përzgjedhjen e drejtorëve të Drejtorisë për zbatimin e sanksioneve (në vazhdim Drejtoria), të instucioneve ndëshkuese-korrektuese dhe instucioneve edukuese-korrektuese (në vazhdim INK dhe IEK). Më saktësisht, drejtorët do të zgjidhen me anë të shpalljes publike, dhe përveç kushteve të përgjithsme që duhet t'i përmbushin në pajtim me ligjin, në Ligjin për zbatimin e sanksioneve

¹² Годишен извештај на Управата за Извршување на Санкции за 2013 година, Скопје, Март 2013 година, стр.3 и 4

janë definuar kushtet shtesë që duhet të plotësohen. Zgjedhja e drejtorëve me anë të shpalljes publike, paraqet një hap përpara në drejtim në përmbushjen e parimit të transparencës gjatë zgjedhjes së drejtorëve të Drejtorisë, INK-ve dhe IEK-ve. Dispozitat filluan të zbatohen nga muaji mars i vitit 2015. Në vitin 2014 poashtu është sjellur Ligji për ndryshimin dhe plotësimin e Ligjit për zbatimin e sanksioneve (Gazeta zyrtare e RM-së nr.166/14 e datës 12.11.2014), me të cilin rregullohet trajtimi mjekësor-farmakologjik i kryerësve të sulmit Gjinor mbi fëmijën deri në moshën 14 vjeçare.¹³

Gjatë vitit 2015 dhe në fillim të vitit 2016 janë kryer disa ndryshime të Ligjit për zbatimin e sanksioneve, edhe ate:

Ligji për ndryshimin dhe plotësimin e Ligjit për zbatimin e sanksioneve (Gazeta zyrtare e RM-së nr.33 e datës 05.03.2015). Qellimi i këtij ligji është që të rregullohet ose fuqizimi i sistemi të kontrollit dhe konfiskimi i përkohshëm apo i përhershëm i armës zyrtare që detyrohet nga anëtarët e policisë së burgjeve, në rastet kur kundër të njejtëve udhëhiqet procedurë për çfarëdo lloji të dhunës, ose kur ka rrethana që pjesëtari i policisë së burgut mund të keqpërdorë armën zyrtare.

Ligji për ndryshimin dhe plotësimin e Ligjit për zbatimin e sanksioneve (Gazeta zyrtare e RM-së nr.98 e datës 15.06.2015) me të cilin u krye harmonizimi i Ligjit për zbatimin e sanksioneve me Ligjin për zyrtarët administrativë, edhe ate në pjesën e sigurimit të provave të njohjes së gjuhëve të huaja dhe njohjes së punës me programe kompjuterike për punë në zyrë. Me ndryshimet në Ligj, pjesëtarët e policisë së burgjeve janë të detyruar të paraqesin dëshmi të njohjes së gjuhëve të huaja dhe njohuri të punës me programet kompjuterike për punë në zyrë, brenda një viti nga data e pranimit të Republikës së Maqedonisë në Bashkimin Evropian.

Ligji për ndryshimin dhe plotësimin e Ligjit për zbatimin e sanksioneve (Gazeta zyrtare e RM-së nr.11 e datës 25.01.2016) me të cilin u krye harmonizimi i Ligjit për zbatimin e sanksioneve me Ligjin për zyrtarët administrativë. Ndryshimet i referohen vleresimit të pjesëtarëve të policisë

¹³ Годишен извештај на Управата за Извршување на Санкции за 2014 година, Скопје, Мај 2015 година, стр.3 и 4

së burgjeve, që pas përfundimit të vlerësimit të anëtarëve të policisë së burgjeve në vitin 2015, nuk do të bëhet asnjë zgjidhje për zbatimin e masave për performancë të shkëlqyeshme dhe të dobët.¹⁴

Ndryshimi i fundit i Ligjit për zbatimin e sanksioneve është bërë me Ligjin për ndryshimin dhe plotësimin e Ligjit për zbatimin e sanksioneve (Gazeta zyrtare e RM-së nr.8 e datës 02.02.2018) me të cilin Drejtoria për zbatimin e sanksioneve dhe entet ndëskuese-përmirësuese dhe edukativo-përmirësuese obligohen që, pas marrjes së njohurive për ekzistencën e bazës së dyshimit se një anëtar i policisë së burgut ka kryer vepër penale gjatë kryerjes së detyrës zyrtare, ose për vepër penale të kryer jashtë shërbimit, duke përdorur kërcënim serioz, force ose mjete shtrëngimi që rezultojnë në vdekje, lëndime të rënda trupore, lëndime trupore, privim të paligjshëm nga liria, tortura dhe trajtime tjera mizore, çnjerëzore ose degraduese, në qofte se ligji percakton ndjekje penale sipas detyrës zyrtare, pa vonesë të informojnë departamentin për hetimin dhe ndjekjen penale për veprat e kryera nga personat me kompetenca policore dhe pjesëtarëve të policisë së burgjeve tek Prokuroria Publike Themelore për ndjekjen e krimit të organizuar dhe korrupsionit.¹⁵

Në dhjetor të vitit 2014, Drejtoria për zbatimin e sanksioneve sjelli “Strategjinë kombëtare për zhvillimin e sistemit penitenciar (2015-2019)”, është parashikuar edhe sjellja e një Ligji të ri për zbatimin e sanksioneve, me të cilin do të harmonizohet rregullimi ligjor në fushën e zbatimit të sanksioneve, me objektivat strategjike të parashikuara në Strategjinë. Për këtë qëllim, është formuar grupi punues i përbërë nga punonjës të Drejtorisë për zbatimin e sanksioneve, i cili duhet të hartojë një Projektligj për zbatimin e sanksioneve.¹⁶

Reformat dhe ndryshimet në trajtimin e kësaj problematike do të vazhdojnë edhe më tutje, duke ndjekur reformat, ndryshimet si dhe zhvillimet e shteteve të zhvilluara, shteteve të BE-së, që vijnë si rezultat i harmonizimit të legjilacionit tonë, me ato të vendeve të BE-së, pra

¹⁴ Годишен извештај на Управата за Извршување на Санкции за 2015 година, Скопје, Август 2016 година, стр.3 и 4

¹⁵ Ligjin për ndryshimin dhe plotësimin e Ligjit për zbatimin e sanksioneve (Gazeta zyrtare e RM-së nr.8 e datës 02.02.2018)

¹⁶ Годишен извештај на Управата за Извршување на Санкции за 2015 година, Скопје, Август 2016 година, стр.4

duke i ndjekur standardet ndërkombëtare, edhe atë: rregullat standarde minimale të OKB-së për trajtimin e të burgosurve, si dhe rregullat evropiane të burgut.¹⁷

3. ORGANET KOMPETENTE PËR ZBATIMIN E SANKSIONEVE

Akti themelor ligjor që rregullon ekzekutimin e sanksioneve është Ligji për zbatimin e sanksioneve në të cilin dispozitat për mbrojtjen dhe realizimin e lirive dhe të drejtave të garantuara të dënuarve janë në pajtim me standardet ndërkombëtare për ekzekutimin e dënimit me burgim. Sipas karakteristikave të shumta të tij, Ligji për zbatimin e sanksioneve është një ligj i veçantë dhe plotësues. Ai është plotësues, mbi të gjitha, për shkak të kuptimit dhe përmbajtjes së synimeve që duhet të arrihen me këtë ligj, si dhe për shkak të vendit që zë ai në sistemin ligjor kombëtar, dhe veçanërisht për shkak të vendit të tij në sistemin penal të shtetit. Ky ligj jo vetëm që shpall mbrojtjen dhe realizimin e lirive dhe të drejtave të garantuara të personave të dënuar, por përpiket të sigurojë të njëjtën gjë dhe e bën këtë me sukses.¹⁸

Sipas Ligjit për zbatimin e sanksioneve (Gazeta Zyrtare e RM-së “nr. 2/2006, 57/10, 170/13, 43/14, 166/14, 33/15, 98/15, 11/16, dhe 08/18), organe kompetente për zbatimin e sanksioneve janë: Drejtoria për zbatimin e sanksioneve, Institucionet ndëshkuese-korrektuese dhe edukuese-korrektuese, dhe Gjykatësi për zbatimin e sanksioneve.

3.1 Drejtoria për zbatimin e sanksioneve

Drejtoria për zbatimin e sanksioneve si organ brenda Ministrisë së Drejtësisë me kapacitetin e personit juridik ka funksionin për të kryer aktivitete brenda fushëveprimit të Ministrisë që i referohen ekzekutimit të sanksioneve.

¹⁷ Osmani A., Komentari i ligjit për ekzekutimin e sanksioneve, Shkup 2013, fq.7

¹⁸ НАЦИОНАЛНА СТРАТЕГИЈА ЗА РАЗВОЈ НА ПЕНИТЕНЦИЈАРНИОТ СИСТЕМ (2015-2019), *Јакнење на капацитетите на органите за спроведување на Законот за соодветно постапување со задржани и осудени лица, декември, 2014*, стр. 13.

Në këtë kontekst, janë definuar përgjegjësitë e DZS-së për të organizuar, zbatuar dhe mbikëqyrë ekzekutimin e dënimit me burgim, burgjet për të mitur, masat alternative, punë në dobi të përgjithsme dhe burg shtëpiak, mbikëqyrje mbrojtëse të shqiptuara me vendim për dënim me kusht apo lirim me kusht si dhe masë korrektuese dërgim në shtëpinë edukuese-korrektuese, si dhe ofrimin e trajnimit të vazhdueshëm dhe përsosjen e personelit të punësuar në institucionet ndëshkuese-korrektuese dhe edukuese-korrektuese, dhe të bashkëpunojnë me institucionet, shoqatat dhe organizatat që merren me problemet e zbatimit të sanksioneve (neni 14 i Ligjit për zbatimin e sanksioneve).

Në kuadër të strukturës organizative të DZS-së janë themeluar katër sektorë dhe dy departamente të pavarura, edhe atë: Sektori për çështje administrative dhe analiza ligjore, sektori për trajtim dhe kujdes shëndetësorë, sektori për çështje financiare, sektori për trajnimin e personelit në institucionet ndëshkuese-korrektuese dhe edukuese-korrektuese, departamenti i pavarur për menaxhimin e burimeve njerëzore dhe departamenti i pavarur për auditimit të brendshëm. Në sektorin për çështjet administrative dhe analizat ligjore është themeluar një njësi e veçantë për zbatimin e masave alternative.¹⁹

Në Drejtorinë për zbatimin e sanksioneve janë të punësuar 21 persona, nga të cilët 8 inspektorë për zbatimin e sanksioneve. Duke pasur parasysh përgjegjësitë e gjëra të DSZ-së, ka nevojë shtimin e të punësuarve, posaçërisht në sektorin për trajnimin e kuadrove të INK-ve dhe IEK-ve, duke pasur parasysh se DZS e organizon dhe koordinon zbatimin e procesit të përgjithshëm të trajnimit për të gjithë stafin e burgjeve.²⁰

3.2 Institucionet ndëshkuese-korrektuese dhe edukuese-korrektuese

Dënimi me burg dhe masa edukuese dërgim në shtëpinë edukuese –korrektuese zbatohet në institucionet ndëshkuese – korrektuese dhe edukuese – korrektuese. Institucionet

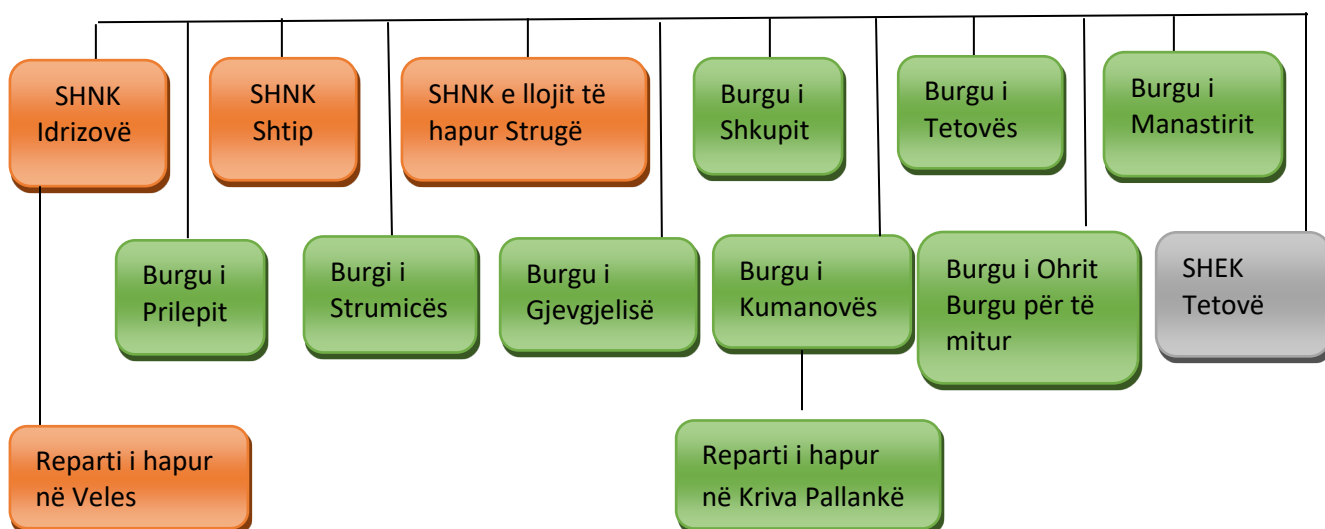
¹⁹ НАЦИОНАЛНА СТРАТЕГИЈА ЗА РАЗВОЈ НА ПЕНИТЕНЦИЈАРНИОТ СИСТЕМ (2015-2019), *Јакнење на капацитетите на органите за спроведување на Законот за соодветно постапување со задржани и осудени лица, декември, 2014*, стр. 11.

²⁰ Ibid, стр. 15.

ndëshkuese – korrektuese dhe edukuese – korrektuese kanë cilesi të personit juridik, ndërsa financimi i tyre si shfrytëzues individë sigurohet nga shfrytëzuesi buxhetor – Drejtorisë për zbatimin e sanksioneve.²¹ Institucionet ndëshkuese - korrektuese dhe edukuese – korrektuese themelohen dhe pushojnë me këtë ligj. Institucionet ndëshkuese – korrektuese mund të jenë shtëpi ndëshkuese- korrektuese dhe burgje.²²

Në Maqedoni funksionon rrjeti prej 11 institucioneve ndëshkuese-korrektuese (3 shtëpi ndëshkuese-korrektuese dhe 8 burgje) dhe 2 institucione edukuese-korrektuese në të cilat zbatohet masa e dërgimit në shtëpinë edukuese-korrektuese.²³

Rrjeti i insitucioneve ndëshkuese-korrektuese dhe edukuese-korrektuese

Shtëpitë ndëshkuese-korrektuese janë: Shtëpia ndëshkuese –korrektuese Idrizovë me repart të hapur ne Veles, Shtëpia ndëshkuese-korrektuese Shtip (institucione të tipit të mbyllur) dhe Shtëpia ndëshkuese-korrektuese e llojit të hapur Strugë. Në nivel kombëtar ekzistojnë tetë institucione të llojit gjysmë të hapur/burgje edhe atë: Burgu i Manastirit, Burgu i Gjevgjelijës,

²¹ Ligji për zbatimin e sanksioneve, Gazeta Zyrtare e RM-së nr.2/2006, 57/10, 170/13, 43/14, 166/14, 33/15, 98/15, 11/16, dhe 08/18, neni 18, paragrafi 1 dhe 2

²² Ibid, neni 19, paragrafi 1 dhe 2

²³ НАЦИОНАЛНА СТРАТЕГИЈА ЗА РАЗВОЈ НА ПЕНИТЕНЦИЈАРНИОТ СИСТЕМ (2015-2019), *Јакнење на капацитетите на органите за спроведување на Законот за соодветно постапување со задржани и осудени лица, декември, 2014, стр. 15.*

Burgu i Kumanovës me repart të hapur në Kriva Pallankë, Burgu i Prilepit, Burgu i Shkupit, Burgu i Strumicës dhe Burgu i Tetovës, si dhe Burgu i Ohrit (i cili funksionon si institucion i veçantë në të cilin zbatohet dënimi i burgimit për të mitur). Në këto institucione (përveç burgut të Strumicës) janë themeluar reparte të paraburgimit në të cilat zbatohet masa e paraburgimit ndaj personave meshkuj dhe femra, e shqiptuar nga gjykatat themelore. Përjashtim është njësia më e madhe dhe e sigurtë e paraburgimit në burgun e Shkupit, në të cilën zbatohet masa e paraburgimit e shqiptuar ndaj personave meshkuj dhe femra nga i gjithë territori i shtetit, të cilëve i kërcenohet dënimi me burgim mbi 10 vjet. Shtëpia edukuese-korrektuese në Tetovë është institucion i specializuar në të cilën zbatohet masa edukuese dërgim në shtëpinë edukuese-korrektuese ndaj personave meshkuj të mitur, derisa Shtëpia edukuese-korrektuese Shkup e cila funksionon në kuadër repartit femëror në SHNK Idrizovë, këtu kjo masë zbatohet ndaj personave femra të mitura.²⁴

-Institucionet ndëshkuese-korrektuese

Në Republikën e Maqedonisë funksionojnë tre shtëpi ndëshkuese-korrektuese: Shtëpia ndëshkuese –korrektuese Idrizovë me repart të hapur në Veles, Shtëpia ndëshkuese-korrektuese e llojit të hapur Strugë dhe nga viti 2008 Shtëpia ndëshkuese-korrektuese Shtip.

Shtëpitë ndëshkuese-korrektues të Idrizovës dhe Shtipit janë institucione të tipit të mbyllur me shkallë të lartë të sigurimit material dhe fizik. Në SHNK Idrizovë me repart të hapur në Veles dhe SHNK Shtip, dënimin me burg e mbajnë personat meshkuj të dënuar me dënim me burg mbi 3 vjet ose kur pjesa tjetër e dënimit pas llogaritjes së paraburgimit është mbi 3 vjet, si dhe persona meshkuj pësëritës të dënuar me dënim me burgim mbi 6 muaj ose kur pjesa tjetër e dënimit pas llogaritjes së paraburgimit është mbi 6 muaj. Vetëm në SHNK Idrizovë ka një repart të veçantë për persona të gjinisë femërore nga i gjithë territori i Republikës së Maqedonisë, të cilat janë të dënuara me dënim me burgim ose me burgim për të mitur pavarësisht lartësisë së dënimit. Gjithashtu, vetëm në SHNK Idrizovë, zbatohet dënimi me burgim të përjetshëm i shqiptuar ndaj personave meshkuj dhe femra, si dhe dënimin me

²⁴ Ibid, стр. 15.

burgim i shqiptuar ndaj personave meshkuj dhe femra shtetas të huaj dhe personave pa shtetësi.²⁵

Në Republikën e Maqedonise ekzistojnë tetë burgje edhe atë: Burgu i Manastirit, Burgu i Gjevgjeliçës, Burgu i Kumanovës me repart të hapur në Kriva Pallankë, Burgu i Prilepit, Burgu i Shkupit, Burgu i Strumicës dhe Burgu i Tetovës, si dhe Burgu i Ohrit i cili funksionon si institucion i veçantë në të cilin zbatohet dënimi i burgimit për të mitur.

Burgjet janë institucione ndëshkuese-korrektuese të llojit gjysmë të hapur, në të cilat siguria themelore është fizike që realizohet nga anëtarë të sektorit të sigurisë.

Në të gjitha burgjet (përveç burgut të Ohrit) dënimin e mbajnë personat meshkuj-kryerës primar, të dënuar me aktvendim të plotëfuqishëm me dënim me burgim deri 3 vjet ose kur pjesa tjetër e dënitimit pas llogaritjes së paraburgimit është deri 3 vjet, si dhe personat përsëritës meshkuj të dënuar me aktvendim të plotëfuqishëm me dënim me burgim deri 6 muaj, ose kur pjesa tjetër e dënitimit pas llogaritjes së paraburgimit është deri në 6 muaj.

Në këto institucione janë themeluar reparte të paraburgimit në të cilat zbatohet masa e paraburgimit ndaj personave meshkuj dhe femra, e shqiptuar nga gjykatat themelore lokale. Përfundim është njësia më e madhe dhe e sigurtë e paraburgimit në burgun e Shkupit, në të cilën zbatohet masa e paraburgimit e shqiptuar ndaj personave meshkuj dhe femra nga i gjithë territori i shtetit, të cilëve i kërcenohet dënimi me burgim mbi 10 vjet.²⁶

-Institucionet edukuese-korrektuese

Institucionet edukuese-korrektuese për zbatimin e masës edukative dërgimi shtëpi edukuese-korrektuese janë shtëpitë edukuese-korrektuese. Disa kategori të të miturve mund të kryejnë masën edukative në reparte të veçanta të shtëpive edukuese-korrektuese. Të miturit sipas gjinisë vendosen në shtëpi të veçanta, por mund të vendosen në një shtëpi, por veç e veç.

²⁵ Арнаудовски, Љупчо; Груевска-Дракулевски Александра: ПЕНОЛОГИЈА наука за извршување на санкциите со ИЗВРШНО КАЗНЕНО ПРАВО НА РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА (втор дел), Скопје, 2013 година, стр. 79

²⁶ Ibid, стр. 82

Institucionet edukuese-korrektuese në Republikën e Maqedonisë janë: **Shtëpia edukuese-korrektuese Tetovë** dhe **Shtëpia edukuese-korrektuese Shkup**.

Sipas Vendimit për vendosjen e të dënuarve, personat e dënuar dhe të miturit në institucionet ndëshkuese-korrektuese dhe edukuese-korrektuese në **Shtëpinë edukuese-korrektuese Tetovë** dërgohen: personat e mitur meshkuj të cilëve me aktvendim të plotëfuqishëm u është shqiptuar masa edukuese dërgimi në shtëpinë edukuese-korrektuese në teritorin e Republikës së Maqedonisë, dhe në **Shtëpinë edukuese-korrektuese Shkup** dërgohen: personat e mitur femra të cilëve me aktvendim të plotëfuqishëm u është shqiptuar masa edukuese dërgimi në shtëpinë edukuese-korrektuese në teritorin e Republikës së Maqedonisë. Kjo shtëpi edukuese-korrektuese funksionon në kuadër të repartit të femrave në shtëpinë ndëshkuese-korrektuese Idrizovë.²⁷

3.2.1 Rendi shtëpiak në institucionet ndëshkuese-korrektuese

Në institucion nixirret akt i përgjithshëm me të cilin rregullohet rendi shtëpiak dhe në mënyrë më të përafërt përcaktohet organizimi i punës dhe përcaktohet mënyra e jetesës së personave të dënuar në institucion. Aktin e përgjithshëm e nxjerr drejtori i institucionit në pajtim me drjetorin e Drejtorisë.²⁸ Në muajin Janar të viti 2012, drejtorja për zbatimin e sanksioneve nxorri Rendin shtëpiak për personat të cilat vuajnë dënimin me burgim në institucionin ndëshkues-korrektues, i cili është i unifikuar dhe vlenë për të gjithë institucionet ndëshkuese-korrektuese. Me këtë Rend shtëpiak në mënyrë më të përafërt përcaktohet organizimi i punës dhe përcaktohet mënyra e jetesës së personave të dënuar në institucion.²⁹

Personat e dënuar kanë në dispozicion ligjet, aktet nënligjore të cilat kanë të bëjnë me mënyrën e mbajtjes së dënimit me burgim, të drejtat dhe obligimet e personave të dënuar gjatë

²⁷ Ibid, стр. 87-88

²⁸ Ligji për zbatimin e sanksioneve, Gazeta Zyrtare e RM-së nr.2/2006, 57/10, 170/13, 43/14, 166/14, 33/15, 98/15, 11/16, dhe 08/18, neni 53, paragrafi 1 dhe 2

²⁹ Куќен ред за осудени лица кои издржуваат казна затвор во казнено-поправна установа, јануари 2012 година, Министерство за правда

mbajtjes së dënimit me burg, rendin shtëpaik të institucionit dhe doracakun për personat e dënuar.³⁰

3.3 Gjykatësi për zbatimin e sanksioneve

Në të gjitha gjykatat themelore vendoset gjykatës për zbatimin e sanksioneve.

Neni 36

1) Gjykatësi për zbatimin e sanksioneve i mbron të drejtat e personave të dënuar, bën mbikëqyrjen mbi ligjshmërinë në procedurën për zbatimin e sanksioneve dhe siguron barazi dhe njetrajtësi të personave të gjykuar para ligjit.

2) Gjykatësi për zbatimin e sanksioneve ndërmerr aktivitete dhe vendos për:

- dërgimin në vujatjen e dënimit me burg;
- shtyrjen e vuajtjes së dënimit me burg;
- ndërprerjen e vujatjes së dënimit dhe vendosjen jashtë fuqisë ndërprerjen e vuajtjes së dënimit me burg;
- përlllogaritjen e dënimit, nëse gjykata kompetente nuka ka sjellë vendim përkatës;
- për veprimin e parashkrimit të zbatimit të dënimit apo pezullimit të zbatimit të dënimit për arsye të vdekjes së personit të dënuar, e njofton gjykatën kompetente për arsye të marrjes se vendimit përkatës;
- bashkëpunimin me qendrat kompetente për punë sociale për ndihmë postpenale dhe zbatimin e masave alternative;
- zëvendësimin e dënimit me para me burg;
- pagesën e dënimit me para në këste;
- punë të tjera të përcaktuara me ligj.³¹

³⁰ Решение за распоредување на осудените, казнетите и малолетни лица во казнено-поправните и воспитно-поправните установи („Службен весник на Република Македонија “бр.84/2008)

³¹ Ligji për zbatimin e sanksioneve, Gazeta Zyrtare e RM-së nr.2/2006, 57/10, 170/13, 43/14, 166/14, 33/15, 98/15, 11/16, dhe 08/18, neni 35 dhe 36

Mbikëqyrja e ligjshmërisë në zbatimin e dënimit i referohet kontrollit të ushtrimit të parimit të ligjshmërisë në lidhje me trajtimin e personave të dënuar dhe ushtrimit të të drejtave dhe detyrimeve të tyre. Ushtrimi i kësaj mbikëqyrje i është besuar gjykatësit të caktuar për zbatimin e sanksioneve në gjykatën themelore në selinë e institucionit.

Gjykata duhet të emërojë një person konfidencial i cili jo vetëm që do të përfshihet në mbikëqyrjen e ushtrimit të të drejtave të personave të dënuar, por gjithashtu do të monitorojë ekzekutimin e vendimeve gjyqësore dhe do t'i raportojë gjykatës.

Subjekti i inspektimit dhe vlerësimit të gjykatësit për zbatimin e sanksioneve gjatë ushtrimit të mbikëqyrjes gjyqësore, kryesisht vendoset mbi elementet që përcaktojnë pozicionin e personave të dënuar. Bëhet fjalë për klasifikimin, vendosjen, veshjen, mbulesat e shtratit dhe ushqimin e të dënuarve, ushtrimin e të drejtave të punës të personave të dënuar, përdorimin e pushimit ditor dhe javor, gëzimin e kujdesit shëndetësor, arsimimin dhe edukimin, plotësimin e nevojave fetare, ushtrimin e të drejtave dhe lehtësimeve për kontakt të personave të dënuar me botën e jashtme, paraqitjen e ankesave, ankesave dhe apeliemeve ndaj organeve dhe qëndrimin ndaj tyre, dhënien e ndihmës juridike personave të dënuar me qëllim të ushtrimit dhe mbrojtjes së të drejtave të tyre, zbatimin e masave disiplinore dhe mjeteve të detyrimit, mbajtjen e shënimeve të përshkruara për personat e dënuar, realizimin e ligjshmërisë në raport me fillim dhe përfundimin e veujatjes së dënimit, etj.

Gjykatësi për zbatimin e sanksioneve duhet të zgjidhet me kujdes. Ai duhet të ketë njohuri penologjike dhe afinitet për çështjet në fushën e zbatimit të sanksioneve dhe duhet të monitorojë dhe të studiojë vazhdimisht rregullat dominuese dhe dokumentet ndërkombëtare që rregullojnë këtë çështje. Njoftimi se cili gjykatës është i vendosur për të kryer mbikëqyrjen gjyqësore, është e nevojshme t'i kumtohet Drejtorisë, me qëllim që të lehtësojë realizimin e kontakteve dhe veprimeve të bashkërenduara. Në parim, gjykatësi për zbatimin e sanksioneve duhet gjithashtu të jetë anëtar i këshillit që vendos për lirimin me kusht të të dënuarve.³²

³² Сулејманов, Зоран: “Коментар на Законот за извршување на санкциите”, Скопје, 1998, стр.163-164

Kjo dispozitë ka një bazë në shumë dokumente të rëndësishme ndërkombëtare. Në kuptim të kësaj, në radhë të parë duhet të theksohet rëndësia e **Parmit 4 TP**³³ ku thuhet:

“Të drejtat e njeriut të një personi të privuar nga liria në çfarëdo forme të paraburgimit ose arrestimit dhe çfarëdo masash të marra drejtpërsëdrejti në lidhje me të drejtat e njeriut duhet t'i nënshtrohen kontrollit efektiv nga një gjykatë ose ndonjë organ tjetër i autorizuar.”

Në **Rregullin 5 RREB**³⁴ theksohet:

“Mbrotjtja e të drejtave personale të të burgosurve, në veçanti duke pasur parasysh ligjshmërinë e procedurës në paraburgimin e tyre, duhet të sigurohet duke kryer mbikëqyrje në përputhje me rregulloret kombëtare nga ana e autoriteteve gjyqësore dhe autoritetet e tjera ligjore që kryejnë vizitat e të burgosurve, e që nuk janë në përbërjen e administratës së burgjeve”

Neni 79

Drejtori i institucionit është i obliguar që inspektorit për zbatimin e sanksioneve dhe gjykatësit për zbatimin e sanksioneve t'ua sigurojë për këqyrje dokumentacionin e nevojshem, t'u sigurojë punë të papenguar në kryerjen e mbikëqyrjes dhe bisedim të papenduar me personat e dënuar dhe varesisht nga nevojat, me dhe pa prezencë të punëtoreve të institucionit.

Neni 80

- 1) Për mbikëqyrjen e bërë dhe gjendjet e konstatuara, inspektori për zbatimin e sanksioneve dhe gjykatësi për zbatimin e sanksioneve përpilojnë procesverbal, secili në korniza të autorizimeve të veta.

³³ Korpusi i parimeve për mbrojtjen e të gjithë personave nga çdo formë e paraburgimit ose burgosjes (Body of Principles for the Protection of all persons under any form of detention or imprisonment). Miratuar nga Asambleja e Përgjithshme e OKB-së në mbledhjen e saj të 76-të me rezolutën 43/173 të 9 dhjetorit 1988.

³⁴ Rregullat evropiane të burgjeve – Rekomandimi nr. R (87) 3 European Prison Rules. I miratuar nga komiteti i këshillit të ministrave të Këshillit të Evropës në mbledhjen e 404-të të Zëvendës ministrave më 12 Shkurt 1987

- 2) Nëse gjatë inspektimit të realizuar, inspektori për zbatimin e sanksioneve dhe gjykatësi për zbatimin e sanksioneve konstatojnë parregullsi, marrin vendime për largimin e parregullsive të caktuar në afat të caktuar dhe për vendosjen e të drejtave të cenuara të personave të dënuar.³⁵

Për çdo mbikëqyrje të realizuar, inspektori për zbatimin e sanksioneve dhe gjykatësi për zbatimin e sanksioneve përpilojnë procesverbal, edhe atë secili në korniza të autorizimeve të veta. Procesverbali në thelb duhet të përfshijë të dhëna për institucionin në të cilin është bërë mbikëqyrja, datën e realizimit, të dhëna për personat me të cilët është biseduar, hapësira dhe aktet të cilat kanë qenë objekt i shqyrtimit dhe kontrollit, përshkrimi i gjendjes së vërtetuar, nënshkrimi i personit të autorizuar që ka kryer mbikëqyrjen dhe vula e gjyqit, përkatësisht drejtorisë.

Nëse gjatë mbikëqyrjes (inspektimit, kontrollit) së realizuar janë vërtetuar parregullsi në ushtrimin e funksionit, është bërë shkelje e të drejtave të personave të dënuar, inspektori për zbatimin e sanksioneve dhe gjykatësi për zbatimin e sanksioneve marrin aktvendim për menjanimin e parregullsive. Në aktvendim duhet të theksohen propozim-masat për tejkalimin e gjendjeve dhe parregullsive, gjegjësisht çka duhet bërë apo ndryshuar. Aktvendimi i tillë urgjentisht i parashtrohet edhe drejtorit të drejtorisë për t'u njoftuar me situatën e dhënë, por edhe drejtorit të institucionit ndëshkimor-korrektues. Pas marrjes së aktvendimit, drejtori i institucionit ndëshkimor-korrektues duhet t'i ndermerr të gjitha hapat që të vepron në bazë të akuzave, konkludimeve dhe kërkesave të përfshira në të. Pas kësaj, është i obliguar që në afatin e përcaktuar në aktvendim të parashtrojë raport në të cilin do t'i theksojë veprimet që i ka ndërmarrë dhe do ta paraqet gjendjen momentale.³⁶

³⁵ Ligji për zbatimin e sanksioneve, Gazeta Zyrtare e RM-së nr.2/2006, 57/10, 170/13, 43/14, 166/14, 33/15, 98/15, 11/16, dhe 08/18, neni 79 dhe 80

³⁶ Osmani A., Komentari i ligjit për ekzekutimin e sanksioneve, Shkup 2013, fq. 97-98

KAPITULLI II

1. PARIMET THEMELORE TË ORGANIZIMIT TË INSTITUCIONEVE PENITENSIARE NË REPUBLIKËN E MAQEDONISË

Zbatimi i sanksioneve të shqiptuara për veprat penale dhe kundërvajtjet (veprat e ndëshkueshme) të përcaktuara me Ligjin për Zbatimin e Sanksioneve (LZS) është vendosur në parime unike që kanë kuptim dhe rëndësi të barabartë për zbatimin e të gjitha sanksioneve. Për këto arsye, ato ofrohen në një vend dhe në lidhje me dënimin me burgim si dënimi më i rëndësishëm dhe më i zakonshëm. Parimet mbi të cilat përcaktohet sistemi i zbatimit të sanksioneve janë në lidhje funksionale me qëllimin e zbatimit të tyre. Prandaj, qëllimi i dënimit dhe parimet mbi të cilat vendoset zbatimi i sanksioneve është në lidhjen dialektike të formës dhe përmbajtjes. Qëllimi i dënimit merr kuptimin dhe përmbajtjen e tij përmes aplikimit dhe zbatimit të parimeve mbi të cilat vendoset zbatimi i sanksioneve dhe prandaj ato duhet të studiohen në kuptim të ndikimit dhe varësisë së ndërsjellë. Parimet e zbatimit të sanksioneve, dhe në veçanti parimet e zbatimit të dënimit me burgim, bazohen në parimet e ligjit penal, të Kushtetutës dhe të së drejtës ndërkombëtare, pastaj të konceptit të drejtave të njeriut dhe të mbrojtjes së dinjitetit dhe të drejtave të njeriut, si dhe parimeve të tjera të një shoqërie moderne demokratike të bazuar në parimet e drejtësisë dhe rendit ligjor.³⁷

Në penologjinë bashkëkohore dhe praktiken penitensiare, në shumë vende dhe shtete, lidhur me ekzekutimin e dënimit me burgim dhe tretmanin e personave të dënuar, theksohet se duhet të kihen parasysh disa rregulla dhe parime kryesore. Këto parime dhe rregulla kanë për qëllim lehtësimin e tretmanit të personave të dënuar.³⁸ Edhe në sistemin penitensiar të Republikës së Maqedonisë, ashtu si edhe në shumë vende, lidhur me organizimin e insitucioneve duhet të kihen parasysh disa rregulla dhe parime kryesore. Parimet kryesore janë një lloj

³⁷ Арнаудовски, Љупчо; Груевска-Дракулевски Александра: ПЕНОЛОГИЈА наука за извршување на санкциите со ИЗВРШНО КАЗНЕНО ПРАВО НА РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА (втор дел), Скопје, 2013 година, стр.39

³⁸ Halili Ragip., Penologjia – E drejta e ekzekutimit të sanksioneve penale, Prishtinë, 2014, fq.207

udhërrëfimi, udhëzimi për personelin penitensiar të cilët punojnë në entet ndëshkuese-përmirësuese dhe entet edukuese-përmirësuese ku zbatohet ekzekutimi i sanksioneve penale.³⁹

1.1 Parimi i ligjshmërisë

Parimi i ligjshmërisë në zbatimin e sanksioneve të shqiptuara për vepra të ndëshkueshme parashikon që së pari sanksionet e shqiptuara për veprat e dënueshme do të kryhen kur vendimi me të cilin shqiptohet sanksioni bëhet plotëfuqishëm edhe kur nuk ekzistojnë pengesa ligjore për ekzekutimin e saj, së dyti, ekzekutimi i sanksioneve të caktuara mund të fillojë edhe para plotëfuqishmërisë së vendimit me të cilin është shqiptuar sanksioni, vetëm kur është përcaktuar me ligj (shih Nenin 2 LZS).⁴⁰

Ky parim paraqet rregullat më të rëndësishme të cilat duhet të rrespektohen në praktikën e zbatimit të dënimit me burgim. Parimi i ligjshmërisë njëherit është baze veprimi e të gjitha organeve dhe institucioneve për realizimin e tretmanit ndaj personave të dënuar. Parimi i ligjshmërisë dhe ligjshmëria janë digë dhe pengesë kryesore e arbitrarizmit dhe keqpërdorimit të së drejtës në dëm të personave të dënuar. Ky parim garanton se ndaj të dënuarve nuk do të ndërmiren veprime që nuk janë të parapara që më parë në ligj. Ndërsa, ata të cilët nuk i respektojnë rregullat e parimet dhe i keqpërdorin autorizimet sipas këtij parimi, duhet të ndëshkohen dhe t'i nënshtrohen përgjegjësisë administrative dhe disiplinore.⁴¹ Kjo veçanërisht i referohet organeve të institucioneve penitensiare që përdorin represionin në trajtimin e të dënuarve me burgim, në raste të caktuara të arbitraritetit dhe abuzimit, që është në kundërshtim me realizimin e procesit të risocializimit. Kjo është edhe më shumë që në historinë e ekzekutimit të sanksioneve ekzistojnë shembuj dhe fakte të shumta të trajtimit brutal të personave të dënuar, por nuk ka shembuj se një trajtim i tillë ka pasur efekt pozitiv në shtypjen e kriminalitetit. Personi i dënuar për një sanksion të caktuar nuk humb të gjitha të

³⁹ Beqiri M, Organizimi dhe gjendja e institucioneve penitensiare ne RM, Tetovë 2007, fq-40

⁴⁰ Арнаудовски, Љупчо; Груевска-Дракулевски Александра: ПЕНОЛОГИЈА наука за извршување на санкциите со ИЗВРШНО КАЗНЕНО ПРАВО НА РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА (втор дел), Скопје, 2013 година, стр.40

⁴¹ Halili R., Penologjia -E drejta e ekzekutimit të sanksioneve penale, Prishtinë, 2014, fq.207

drejtat dhe liri të, nuk pushon të jetë një njeri dhe për këtë arsye është e nevojshme që kufizimi i të drejtave dhe lirive të aplikohet vetëm në atë masë që është e nevojshme për të ekzekutuar sanksionet penale dhe ky kufizim i të drejtave dhe lirive përcaktohet me Kushtetutë dhe me ligjet e Republikës së Maqedonisë.⁴²

Parimi i ligjshmërisë në përcaktimin dhe zbatimin e sanksioneve penale merr një kuptim të plotë edhe nëpërmjet parimit të legjitimitetit. Ky parim gjen shprehjen e tij në KPM (Kodin Penal), sipas të cilit mbrojtja e lirive dhe e të drejtave të njeriut dhe vlerave të tjera themelore dhe rimbërtimi i shtrëngimit ligjor penal kur është në masën në të cilën është e nevojshme për parandalimin e veprimeve shoqërore të dëmshme, përbëjnë bazën dhe kufirin e përcaktimit të veprave penale dhe sanksioneve penale (shih nenin 2 të KPM).⁴³

1.2 Parimi i individualizimit

Parimi i individualizimit ka të bëjë me organizimin e atillë të institucioneve penitensiare të cilat mundësojnë kushte për përshtatjen e tretmanit, mjeteve, metodave dhe veprimeve tjera të personelit të entit ndëshkues ndaj personalitetit të të burgosurit. Pra sipas këtij parimi institucionet penitensiare duhet të organizohen asisoj që në mënyrë maksimale të kenë parasysh vetitë dhe cilësitë subjektive të burgosurve.⁴⁴

Për aplikimin e këtij parimi është e nevojshme që më parë të bëhet studimi dhe observimi i personalitetit të dënuarit. Në këtë mënyrë, personaliteti i të dënuarit njihet në tërësi dhe posaçërisht njihen vetitë e tij subjektive si: karakteri, temperamentit, motivet, shprehitë dhe disa veti të tjera të cilat janë të rëndësishme për procesin e riedukimit dhe riintegritimit të tij. Kjo përshtatje nënkupton edhe arritjen e rezultateve më të mira në procesin e riedukimit dhe riintegritimit.⁴⁵

⁴² Арнаудовски, Љупчо; Груевска-Дракулевски Александра: ПЕНОЛОГИЈА наука за извршување на санкциите со ИЗВРШНО КАЗНЕНО ПРАВО НА РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА (втор дел), Скопје, 2013 година, стр.40

⁴³ Ibid, стр.40

⁴⁴ Beqiri M., Organizimi dhe gjendja e institucioneve penitensiare ne RM, Tetovë 2007, fq-41

⁴⁵ Halili R., Penologjia- E drejta e ekzekutimit të sanksioneve penale, Prishtinë, 2014, fq.210

Mirëpo, parimi i individualizimit të dënimit në fazën e ekzekutimit nuk duhet të kuptohet bukalisht, në kuptimin se secilit person duhet t'i jepet tretman special. Kjo për arsyen se në entin penitenciar dënimi mbahet bashkarisht. Mandej, tretmani ka kuptim vetëm nëse ushtrohet nepërmjet ndikimit të ndërsjellë të sistemit formal, dhe të të denuarve të tjerë. Gjatë implementimit të parimit të individualizimit të ekzekutimit të sanksionit, duhet të kihet parasysh edhe fakti se personi përgaditet të jetojë me njerëz të tjerë ndaj të cilëve duhet të përshtatë sjelljen e tij, por edhe ata të përshtaten, ta pranojnë personin e dënuar.

Nepërmjet tretmanit individualizues duhet të realizohen ndryshime në personalitetin e të dënuarit, të menjahohen ato faktorë që kanë pasur ndikim të drejtpërdrejtë në sjelljen kriminale, të harmonizohen metodat e tretmanit me vetitë dhe aftësitë psikofizike të personit, të merret parasysh interesi i tij, prirjet dhe aftësitë, në mënyrë që të mos bëhen kërkesa që janë jashtë aftësive dhe mundësive të personit të dënuar. Për këtë, individualizimi duhet të kuptohet dhe vihet realisht, që do të thotë në kuadër mundësive dhe nevojave për integrim të suksesshëm të personit të dënuar në rrethin shoqëror. Aplikimi i parimit të individualizimit në institucionet penitencijare bëhet vetëm në atë masë që është e nevojshme për të arritur tretman të veçantë, duke mos shkelur jetën dhe punën e përbashkët, rendin dhe disiplinën në institucion dhe e gjithë kjo së bashku të duke mos e penguar ekzekutimin e suksesshëm të sanksionit penal.⁴⁶

1.3 Parimi i humanitetit

Parimi i humanitetit në praktikën penitenciare bashkëkohore, paraqet një synim dhe përcaktim që ka rëndësi të veçantë. Parimi i humanitetit do të thotë tretman dhe sjellje njerëzore ndaj personave të dënuar. Sipas këtij parimi, duhet të rrespektohet personaliteti i njeriut dhe dinjiteti i tij. Parimi i humanitetit, gjithashtu do të thotë respektimi i vetive dhe cilësive njerëzore, nacionale, etnike, racore dhe fetare të çdo individi e në rastin konkret të çdo

⁴⁶ Арнаудовски, Љупчо; Груевска-Дракулевски Александра: ПЕНОЛОГИЈА наука за извршување на санкциите со ИЗВРШНО КАЗНЕНО ПРАВО НА РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА (втор дел), Скопје, 2013 година, стр.45

personi të dënuar i cili gjendet në entet ndëshkimore-përmirësuese. Personi i dënuar, pa marrë parasysh faktin se për veprimin kriminal është shpallur fajtor dhe është dënuar, nuk është zhveshur nga subjektiviteti njerëzor. Ai ende e ka dinjitetin njerëzor dhe moral.⁴⁷

Neni 6

Me personat ndaj të cilëve zbatohen sanksionet veprohet në mënyrë të njerëzishme, me rrespektimin e personalitetit njerëzor dhe dinjitetit, ruajtjen e shëndetit të tyre trupor dhe shpirtëror, duke mbajtur llogari për realizimin e qëllimeve të sanksioneve të caktuara.⁴⁸

Parimi i humanitetit shprehet edhe në Kushtetutën e RM-së ku theksohet se:

Neni 11

- 1) Integriteti fizik dhe moral i njeriut është i pacënueshem.
- 2) Ndalohet çdo formë e torturës, e sjelljes dhe dënimit çnjerëzor dhe poshtërues.⁴⁹

Ky parim shumë i rëndësishëm është zhvilluar në detaje në Kodin Penal, dhe veçanërisht në disa dispozita të LZS-së. Me këto, organet kompetente për kryerjen e sanksioneve penale obligohen që me të dënuarit të veprojnë në mënyrë njerëzore, të respektojnë personalitetin e tyre dhe dinjitetin njerëzor, të sigurojnë të drejtën e tyre për siguri personale, të kujdesen për mbrojtjen e integritetit të tyre fizik dhe moral, respektivisht ruajtjes e shëndetit të tyre fizik dhe mendor dhe vetëvlerësimit të personalitetit të tyre. Në këto detyrime të autoriteteve kompetente të cilat duhet të ushtrohen në përputhje me dispozitat e LSZ-së dhe respektimin e konventave ndërkombëtare dhe në veçanti rregullave minimale për trajtimin e të burgosurve dhe rregullat Evropiane të burgjeve, janë në fakt kërkesat kryesore që përbëjnë parimin e humanitetit në ekzekutimin e sanksioneve penale.⁵⁰

⁴⁷ Halili R., Penologjia- E drejta e ekzekutimit të sanksioneve penale, Prishtinë, 2014, fq.209

⁴⁸ Ligji për zbatimin e sanksioneve, Gazeta Zyrtare e RM-së nr.2/2006, 57/10, 170/13, 43/14, 166/14, 33/15, 98/15, 11/16, dhe 08/18, neni 6

⁴⁹ Kushtetuta e Republikës së Maqedonisë (Gazeta Zyrtare e RM-së, nr.52, e viti 1991) neni 11, fq.1 dhe 2

⁵⁰ Сулејманов, Зоран: Коментар на Законот за извршување на санкциите, Скопје, 1998, стр.24

Për fat të keq, edhe në institucionet korrektuese në Republikën e Maqedonisë hasen raste të keqtrajtimit të të burgosurve nga stafi i burgjeve. Posaçërisht keso raste hasen në burgun e idrizovës. Raste të këtilla ka hasur edhe Komiteti Evropian për Parandalimin e Torturës dhe Dënimit Jorhuman ose Degradues gjatë vizitës së bërë nga 7 deri më 17 Tetor të vitit 2014, në raportin drejtuar Qeverisë së Maqedonisë më 17 Mars 2016, ku theksohet se gjatë intervistimit të disa të dënuarve, kanë pranuar ankesa për keqtrajtime nga stafi i burgut. Këto keqtrajtime manifestohen me goditje me shuplaka, grushta, shqelme dhe me shufra në të gjitha pjesët e trupit. Dhuna fizike ishte thënë se është përdorur nga stafi i burgut si mjet për të imponuar disiplinën, si dënim jozyrtar për posedimin e sendeve të ndaluara, siç janë celularët dhe në disa raste për rrahjet ndërmjet të burgosurve, ose si reaksion ndaj kërkesave dhe ankesave të bëra nga të burgosurit në fjalë. Disa të burgosur të intervistuar, gjithashtu kanë deklaruar se gjatë inspektimieve të shumta të qelive, stafi i burgut janë sjellë vrazhdë dhe në disa raste kanë dëmtuar pronën e të burgosurve.⁵¹

1.4 Parimi i prevenimit special dhe i risocializimit

Parimi tjetër është parimi i prevenimit special dhe risocializimit- aftësimi i të dënuarve për t'u kyçur në shoqëri me perspektivat më të mira për jetesë të pavarur në përputhje me ligjin.⁵²

Neni 37

- (1) Qëllimi i zbatimit të dënimit me burg është aftësimi i personave të gjykuar që të kyçen në shoqëri me gjsa më të mira për jetë të pavarur në pajtim me ligjin
- (2) Për shkak të arritjes së qëllimit të zbatimit të dënimit me burg te personat e dënuar zhvillohet ndjenje e përgjegjësisë dhe nxiten që ta pranojnë dhe në mënyrë aktive të marrin pjesë në tratim gjatë kohës së vuajtjes së dënimit, të motivuar dhe të

⁵¹ CPT/Inf (2016) 8, Report to the Government of “the former Yugoslav Republic of Macedonia” on the visit to “the former Yugoslav Republic of Macedonia” carried out by the European Committee for the Prevention of Torture and Inhumane or Degrading Treatment or Punishment (CPT), from 7 to 17 October 2014, Strasbourg, 17 March 2016

⁵² Арнаудовски, Љупчо; Груевска-Дракулевски Александра: ПЕНОЛОГИЈА наука за извршување на санкциите со ИЗВРШНО КАЗНЕНО ПРАВО НА РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА (втор дел), Скопје, 2013 година, стр.43

drejtuar në edukim dhe zhvillim të cilësive positive të karakterit dhe aftësive që e shpejtojnë kthimin e suksesshëm në shoqëri.⁵³

Risocializimi si qëllim kryesor i zbatimit të sanksioneve penale, veçanërisht dënimet, nuk synon të sigurojë izolimin e personit të dënuar duke zbatuar represionin gjatë ekzekutimit të sanksioneve, por riedukimin e tij nëpërmjet aktivizimit të forcave dhe aftësive të tij të brendshme, duke e vendosur atë në një lidhje aktive ndaj vetes dhe edukimit të tij, ndaj personave të tjerë të dënuar, drejt procesit riedukues në tërësi dhe ndaj shoqërisë. Vetëm në këtë mënyrë mund të bëhen ndryshime në personalitetin e personit të dënuar, duke ndryshuar sistemin e tij të vlerave dhe sjelljen e tij shoqërore. Ky është një proces i ndërlikuar i marrëdhënieve dhe ndikimeve që duhet të ndërtojë një model të kohezionit social të personit të dënuar, që në të ardhmen të mos i plotësojë nevojat e tij ose mos t'i zgjidh problemet e tij përmes veprimtarisë kriminale.⁵⁴

Parimi i ri-socializimit përcaktohet nga zbatimi i arritjeve shkencore të teorisë dhe praktikës bashkëkohore shkencore, nga niveli i arritur i zhvillimit të marrëdhënieve socio-ekonomike në shoqëri, nga perceptimet politike dhe pikëpamjet mbi kriminalitetin dhe vlerat socio-kulturore. Realizimi i këtij parimi nënkupton organizimin e tillë të sistemit penitenciar, që në vetvete dhe në mënyrën e funksionimit të tij do të krijojë kushte të favorshme për arritjen e qëllimeve të përcaktuara. Organizimi i duhur dhe vendosja funksionale e sistemit penitenciar nënkupton zbatimin e metodave të trajtimit që janë në përputhje me parimet themelore dhe qëllimet e përcaktuara për riedukimin e të dënuarve. Risocializimi i personit të dënuar duhet të rezultojë në ndryshime të tilla tek personi i dënuar që do të forcojnë ndjenjën e përgjegjësisë individuale dhe sociale, do të rrisë vetëdijen dhe disiplinën e tij, do ta aftësojë atë që të merr pjesë në jetën shoqërore me përgjegjësi, vetëdije dhe ndërgjegje.⁵⁵

⁵³ Ligji për zbatimin e sanksioneve, Gazeta Zyrtare e RM-së nr.2/2006, 57/10, 170/13, 43/14, 166/14, 33/15, 98/15, 11/16, dhe 08/18, neni 37, paragrafi 1 dhe 2

⁵⁴ Арнаудовски, Љупчо; Груевска-Дракулевски Александра: ПЕНОЛОГИЈА наука за извршување на санкциите со ИЗВРШНО КАЗНЕНО ПРАВО НА РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА (втор дел), Скопје, 2013 година, стр.43

⁵⁵Ibid ,стр.43

1.5 Parimi i ndihmës postpenale

Sipas këtij parimi, personave të dënuar, të cilët kanë qëndruar një kohë të gjatë në institucionet korrektuese, para se të lirohen nga mbajtja e mëtejme e dënimit, duhet t'u sigurohet një ndihmë që pa probleme dhe vështirësi të kyçen në jetën në liri.⁵⁶

Në Ligjin për Zbatimin e Sanksioneve të Republikës së Maqedonisë nr.2/2006, ky parim gjendet kreun XIII, nenin 207 me titull "Ndhimja e Personave të Dënuar pas Lëshimit nga Institucioni", dhe aty theksohet se:

- (1) Ndhimja pas lëshimit paraqet tërësine e masave dhe procedurave që zbatohen për përfshirjen e personave të dënuar të lëshuar në jetën e lirë, ndërsa përbëhet nga: sigurimi i vendosjes dhe ushqimit, sigurimi i mjekimit, këshilla për zgjedhjen e vendbanimit, përkatësisht vendqëndrimin, harmonizimi i marrëdhënieve familjare, punësimi, plotësimi i aftësimin profesional, ofrimi i ndihmës me para për mbulimin e nevojave të domosdoshme, si dhe forma të tjera të ndihmës dhe përkrahjes.
- (2) Institucioni tre muaj para lëshimit të personit të dënuar, të cilit i nevojitet ndihma pas daljes në liri, e njofton qendrën për pune sociale sipas vendbanimit, përkatësisht vendqëndrimin të personit të dënuar për ditën kur do të lëshohet dhe do ta shënojë llojin e ndihmës që veçanërisht i nevojitet për përfshirjen e suksesshme të tij në jetën e lirë.⁵⁷

Procesi i risocializimit nuk përfundon me vuajtjen e dënimit nga ana e personit të dënuar. Procesi i resocializimit mes tjerash përfshin edhe masat që i ndërmerr institucioni pasi që personi i dënuar të vuan dënimin, që do të thotë, ndihmën që mund t'ia jep pasi të del në liri. Kjo ndihmë në penologji njihet si ndihma postpenale apo ndihma pas lirimit të personit të dënuar. Me fjalë të tjera, ndihma postpenale, paraqet tërësine e masave dhe procedurave që zbatohen për përfshirjen e personave të dënuar të lëshuar në jetën e lirë, ndërsa përbëhen nga: sigurimi i vendosjes dhe ushqimit, sigurimi i mjekimit, këshilla për zgjedhjen e vendbanimit, përkatësisht vendqëndrimin, harmonizimi i marrëdhënieve familjare, punësimi, plotësimi i aftësimin

⁵⁶ Halili R., Penologjia- E drejta e ekzekutimit të sanksioneve penale, Prishtinë, 2014, fq.212

⁵⁷ Ligji për zbatimin e sanksioneve, Gazeta Zyrtare e RM-së nr.2/2006, neni 207, paragrafi 1 dhe 2

profesional, ofrimi i ndihmës me para për mbulimin e nevojave të domosdoshme, si dhe forma të tjera të ndihmës dhe përkrahjes. Si ndihmë postpenale dedikuar personit të dënuar i cili më e ka vuajtur dënimin, llogaritet vendosja e përkohshme dhe sigurimi i ushqimit. Ekzistojnë raste të shumta, në të cilat personat e dënuar pasi që të lirohen nga institucioni ndëshkimor-korrektues nuk kanë mundësi të sigurojnë strehimin e tyre si dhe ushqimin e tyre. Raste të tilla janë personat pa familje, personat e dezorientuar, apo persona të cilët fare nuk dëshirojnë t'i kthehen jetës normale familjare dhe asaj shoqërore. Në raste të tilla institucioni në të cilin është vuajtur dënimi me burgim është i obliguar që personave të tillë tu sigurojë strehim dhe ushqim, por jo çdoherë këtë mund ta kryejë institucioni dhe më pas kjo do i bartet organeve kompetente sociale që merren me përkujdesjen e personave të tillë.⁵⁸

Mjekimi i nevojshëm i personave të dënuar pas vuajtjes së dënimit dhe lirit të tyre nga institucioni. Në rast se vjen në shprehje që personit të liruar nga institucioni në të cilin e ka vuajtur dënimin t'i përkeqësohet gjendja e tij shëndetësore, atëherë rastet e tilla në përkujdesje duhet t'i marrin qendrat për punë sociale të ministrisë përkatëse.⁵⁹

Zgjedhja e mjedisit të ri në të cilin do të jeton i dënuari. Kur është fjala për zgjedhjen e mjedisit të ri në të cilin do të jeton i dënuari, çështja kryesore është të gjenden aso kushte sociale, që do të mund t'ia zëvendësojnë ngrohtësinë e humbur të kontakteve dhe marrdhënieve ndërnjerëzore. Nëse personit që del nga institucioni penitenciar, i mungon energjia që të kthehet në rrethin, për të cilin mendon se për rrethana të ndryshme nuk mund ta pranojë, rreth në të cilin do të ndihet i huaj, dhe në të cilin do t'i përkujtojnë sjelljen e mëparshme, qendrat për punë sociale e ndihmojnë gjatë zgjedhjes së vendbanimit ose vendqëndrimit të ri. Nëpërmjet angazhimeve konkrete dhe këshillave, qendrat duhet të gjejnë zgjidhjen më të volitshme për të dënuarin, që do të përgjigjet nivelit të tij kulturor dhe profesional, mundësisë së adaptimit, njohjes dhe vendqëndrimit të mëparshëm në vendqëndrimin e ri, egzistimin e lidhjeve farefisnore dhe lidhjeve të tjera.⁶⁰

⁵⁸ Osmani A., Komentari i ligjit për ekzekutimin e sanksioneve, Shkup 2013, fq.231-232

⁵⁹ Ibid, fq.232

⁶⁰ Сулејманов З., Коментар на Законот за Извршување на Санкциите, Скопје 1998, стр.389

Rregullimi i çështjeve familjare. Janë faktorë të shumtë që tregojnë se personit të dënuar i nevojitet mjedis i shëndoshë familjar në të cilin do të gjejë ngrohtësinë dhe dashurinë, me qëllim që ta ndjejë pranimit e tij. Nëse në mesin e të afërmeve të tij nuk mund të gjejë dashuri, sinqeritet, respekt dhe mirëkuptim, atëherë njeriu me të drejtë pyetet, sa mundet në këtë drejtim të pritët nga grupet tjera shoqërore dhe nga rrethi shoqëror në tërësi. Mospranimin nga ana e familjes së tij i dënuari mund ta ndjejë nga arsye të shumta, të cilat nuk është e mundur të numërohen. Për këtë, është detyrë e organeve kompetente për pranim që të përcaktojnë arsyet dhe rrethanat, të cilat në secilin rast individual parashtrojnë nevojën e veprimeve konkrete të tyre, për të rregullimin e çështjeve familjare.⁶¹

Punësimi përkatës. Ndërmjet llojeve të ndryshme të ndihmës postpenale, punësimi është faktor shumë i rëndësishëm për resocializimin e të burgosurve. Të burgosurit gjatë kërkimit të punës ballafaqohen me probleme të mëdha ose të vogla të mosbesimit. Nga friga që të tjerët mos të marrin vesh për sjelljen e tyre të mëparshme kriminale, ata shpesh përdorin informata të rrejshme. Përveç kësaj, shoqëria nuk ka besim në kompetencat profesionale të të burgosurve. Për këtë, shumë të burgosur janë të detyruar të pranojnë çfarëdo punë, edhe ato të cilat janë të papërshtatshme për kualifikimin e tyre. Nga kjo, është shumë e rëndësishme që shoqëria të krijojë kushte për punësimin e ish të burgosurve, sigurisht duke mbajtur llogari për mundësitë reale të shoqërisë. Në anën tjetër, punësimi, ish të burgosurit mund t'i ndihmojë të zgjidhë disa probleme tjera sociale me të cilat ballafaqohet pas lirit nga burgu, si për shembull, pagimin e banimit, mbajtjen e familjes, kthimin e besimit, kthimin e reputacionit në shoqëri, si dhe mundësinë që të kyqet më intenzivisht në sferat tjera të jetës shoqërore. Është fakt se shumë ish të burgosur, kthehen prap në burg si recidivistë, sepse nuk kanë gjetur punë. Kjo theksohet në dokumente të caktuara të Kombeve të Bashkuara, edhe në hulumtimet e bëra në disa shtete.⁶²

Kryerja e shkollimit të nisur. Edukimi dhe arsimit kanë rëndësi të veçantë për individin dhe shoqërinë në përgjithësi. Duke marr parasysh zhvillimin e hovshëm të teknikës dhe teknologjisë, duke marr parasysh atë se jeta e njeriut është tepër dinamike, njeriu apo individi pa shkollim

⁶¹ Ibid, fq. 390

⁶² Арнаудовски Љ, Груевска-Дракулевски А, Пенологија-наука за извршување на санкциите, Скопје 2013, стр.245-246

humbë ne universin e madh si individ i dobishëm dhe shkrihet në kriminel. Procesi i arsimit dhe edukimit është një nga masat që i ndërmer insitucioni gjatë realizimit të procesit të risocializimit, me qëllim të perfundimit të arsimit që ka qenë i filluar nga personi i dënuar, por e ndihmon të njejtin edhe në përsosjen apo mësimin e njohurive të reja në institucionin penitensiar. Kryerja e shkollimit të filluar më parë përfshin shkollimin fillor para se të gjithash, atë të mesëm, ashtu siç tani tek ne është bërë i obligueshem, por nuk përjashtohet edhe arsimit sipëror, apo kryerja e fakultetit.⁶³

Dhënia e një shume të hollash për nevoja personale. Personat e dënuar mund të fitojnë edhe një shumë të caktuar të hollash nga ana e qendrave për punë sociale pasi të lirohen nga institucioni, por kjo ndihme minimale mvaret prej nevojave konkrete të personit të liruar. Këtu meriton të përmendet ajo se kjo ndihmë në të holla nuk është obligim i qendrave lidhur me çdo person të liruar, por vetëm me ata persona që kanë nevojë të domosdoshme për një ndihmë të tillë.⁶⁴

Sipas Ligjit për Zbatimin e Sanskioneve, Qendrat për punë sociale munden që personave të liruar nga mbajtja e dënimit me burg ti ofrojnë forma të ndryshme të ndihmës postpenale, por nga arsye të ndryshme i jepet vetëm një lloj i ndihmës, e ajo është ndihma e njëhershme në të holla prej 4,500.00 denarëve (rreth 73 euro). Lloje të tjera të ndihmës nuk janë siguruar.⁶⁵

Raporti i punës së Repartit për mbikqyrjen e implementimit të ligjeve dhe rregulloreve tjera nga sfera e mbrojtjes sociale në vitin 2008, i përgaditur nga ana e Ministrisë së Punës dhe Politikës Sociale në Janar të vitit 2009, vëren se “Qendra për punë social për shkak të mungesës së mjeteve vetanake dhe mundësive materiale, nuk i siguron ish të burgosurve sigurimin e vendosjes dhe ushqimit, mjekimin, këshilla për zgjedhjen e vendbanimit, përkatësisht vendqëndrimin, harmonizimin e marrëdhënieve familjare, punësimin, plotësim të aftësimin profesional, ofrimi i ndihmës me para për mbulimin e nevojave të domosdoshme, dhe forma të tjera të ndihmës dhe

⁶³ Osmani A., Komentari i ligjit për ekzekutimin e sanksioneve, Shkup 2013, fq.233

⁶⁴ Ibid, fq. 233

⁶⁵ Gruevski-Drakulevski A. (2012), “Post Penal Assistance of Ex-Prisoners: The Case of the Republic of Macedonia” In Iustinus Primus Law Review, No.4, Year III, Spring 2012, Skopje: Faculty of Law “Iustinianus Primus” in Skopje, page 15

përkrahjes, në kundërshtim me nenin 207 të Ligjit për Zbatimin e Sanksioneve. Qendra këtyre personave i siguron vetëm ndihme njeherëshe në të holla".⁶⁶

Nëse personi i dënuar nuk ka rrobe të veta, veshjen e brendshme ose këpucë, as mjete që t'i blejë, institucioni i jep veshmbathje të këtille pa kompensim.⁶⁷ Pas lëshimit nga institucioni, personi i dënuar mund t'i drejtohet gjykatësit për zbatim për ofrimin e ndihmës dhe përkrahjes. Gjykatësi për zbatimin e sanksioneve bashkëpunon me qendrën për punë sociale, të cilës me aktvendim me shkrim mund t'i urdhërojë marrjen e masave të nevojshme nga neni 207 paragrafi 1 të këtij ligji.⁶⁸

⁶⁶ Ibid, Fq.15

⁶⁷ Ligji për zbatimin e sanksioneve, Gazeta Zyrtare e RM-së nr.2/2006, neni 208

⁶⁸ Ibid, neni 209, paragrafi 1 dhe 2

KAPITULLI III

1. STRUKTURA ORGANIZATIVE E INSTITUCIONEVE PENITENSIARE

Mbikëqyrja profesionale-instruktoriale mbi punën e institucioneve ndëshkuese-korrektuese dhe edukuese-korrektuese kryhet nga Drejtoria për zbatimin e sanksioneve dhe zbatohet nga inspektorët për zbatimin e sanksioneve të specializuar në fusha specifike. Duke marrë parasysh natyrën e mbikëqyrjes profesionale-instruktoriale, në praktikë ka raste kur INK-të dhe IEK-të nuk veprojnë sipas rekomandimeve dhe indikacioneve të dhëna nga inspektorët, për heqjen e parregullsive të caktuara në punën e tyre, që konstatohen gjatë kryerjes së mbikëqyrjes. Prandaj, është e nevojshme të gjendet një mekanizëm për forcimin e mbikëqyrjes së kryer nga DSZ, i cili do të kontribuojë në veprimin e detyrueshëm të institucioneve për indikacionet dhe urdhrat e dhënë, dhe përgjegjësi nëse veprohet sipas të njejtëve. Sipas regullativës ligjore, përveç mbikëqyrjes nga ana e DZS-së, është paraparë që mbikëqyrja mbi punën e institucioneve të kryhet edhe nga Gjyaktësi për zbatimin e sanksioneve, Komisioni shtetëror për zbatimin e sanksioneve dhe mekanizmi Kombëtar parandalues që funksionon në kuadër të Avokatit të Popullit. Komisioni shtetëror për zbatimin e sanksioneve është formuar në gusht të vitit 2010, mirëpo i njehti nuk funksionon, respektivisht deri më tani nuk ka kryer mbikëqyrje në institucionet. Gjithashtu, nga ana e gjyqëtarëve për zbatimin e sanksioneve mbikëqyrjet nuk kryhen rregullisht, dhe ekziston një shkallë e pakënaqshme e bashkëpunimit me INK-të, IEK-të dhe DZS-në. Në këtë kuptim, është e nevojshme të forcohet bashkëpunimi i ndërsjellë i të gjitha institucioneve të përfshira në procesin e mbikëqyrjes mbi punën e institucioneve. Duke marrë parasysh situatën aktuale në lidhje me llojet dhe mënyrën e mbikëqyrjes së punës së INK-ve dhe IEK-ve, është e nevojshme të forcohet mbikëqyrja që kryhet nga DSZ-ja, dhe duke vepruar sipas rekomandimeve të KPT-së, është e domosdoshme të përmirësohet monitorimi i pavarur i punës së INK-ve dhe IEK-ve, përmes riorganizimit dhe forcimit të rolit të Komisionit Shtetëror për zbatimin e sanksioneve.⁶⁹

⁶⁹ НАЦИОНАЛНА СТРАТЕГИЈА ЗА РАЗВОЈ НА ПЕНИТЕНЦИЈАРНИОТ СИСТЕМ (2015-2019), *Јакнење на капацитетите на органите за спроведување на Законот за соодветно постапување со задржани и осудени лица, декември, 2014, стр.17, 18*

1.1 Drejtori i institucionit penitensiar

Me institucionet penitensiare udhëheqin drejtorët. Drejtori i institucionit është personalisht përgjegjës për kryerjen dhe funksionimin e institucionit në mënyrë të ligjshme, të drejtë dhe me kohë. Drejtori i institucionit ka zëvendësin e tij i cili e zëvendëson në rast të pengimit të tij apo mungesës së tij dhe e përfaqëson në punët të cilat do t'ia caktojë ai.⁷⁰ Drejtorin e institucionit dhe zëvendësin e tij i emëron dhe shkarkon Qeveria e Republikës së Maqedonisë me propozim të Ministrisë së Drejtësisë. Për drejtor të institucionit dhe zëvendës të tij mund të emërohet personi i cili ka kryer arsim të lartë, shkalla VII-1 dhe përvijë pune prej se paku 5 viteve në sferën e zbatimit të sanksioneve apo punëve të ngjajshme.⁷¹ Mirëpo, me ndryshimet me ligjin për ndryshimin dhe plotësimin e ligjit për zbatimin e sanksioneve 43/2014, është ndryshuar paragrafi 2 i nenit 34 si vijon: “Drejtori i institucionit ndëshkues-përmirësues dhe edukativo-përmirësues dhe zëvendësi i tij zgjidhet nëpërmjet shpalljes publike që duhet të publikohet së paku në tri gazeta ditore, që publikohen në tërë territorin e Republikës së Maqedonisë, nga të cilat në një nga gazetatat që publikohen në gjuhën që e flasin së paku 20% e qytetarëve që flasin gjuhë zyrtare të ndryshme nga gjuha maqedonase. Drejtor i institucionit dhe zëvendës i tij mund të emërohet personi që i plotëson kushtet e përgjithshme në pajtim me ligjin dhe kushtet shtesë si vijon:

- 1) Është shtetas i Republikës së Maqedonisë;
- 2) Në momentin e emërimit me aktvendim të plotfuqishëm gjyqësor nuk i është shqiptuar dënim ose sanksion kundërvajtës për ndalim të kryerjes të profesionit, veprimtarisë ose detyrës;
- 3) Ka fituar se paku 240 kredi sipas SETK ose shkallën VII/1 të kryer;
- 4) Të ketë së paku pesë vite përvijë pune;
- 5) Posedon një prej këtyre certifikatave të pranuar ndërkombëtarisht ose dëshmime për njohje aktive të gjuhës angleze jo më të vjetër se pesë vite:

⁷⁰ Ligji për zbatimin e sanksioneve, Gazeta Zyrtare e RM-së nr.2/2006, neni 33, paragrafi 1, 2 dhe 3

⁷¹ Ibid, neni 34, paragrafi 1 dhe 2

- TOEFEL IBT së paku 74 pikë,
- IELTS (IELTS) së paku 6 pikë,
- ILEC (ILEC) (Cambridge English: Legal) - së paku nivelin B2 (B2),
- FCE (FCE) (Cambridge English: First) - të dhënë,
- BULATS (BULATS) – së paku 60 pikë,
- APTIS (APTIS) – nivelin B2 (B2), dhe

6) Ka dhënë test psikologjik dhe test për integritet”⁷².

Çdo institucion ka edhe përgjegjësinë e vet. Kështu që si përgjegjës apo udhëheqës i institucioneve ndëshkimore-korrektuese është drejtori. Drejtori i institucionit përgjigjet për funksionimin dhe organizimin e punës së institucionit ndëshkimore-korrektues, dhe ka zëvendësin e tij, i cili e zëvendëson atë në rast të mungesës së tij. Drejtori i institucionit korrektues apo institucioneve tjera, ka rëndësi të madhe për punën dhe aktivitetin e institucionit në drejtim të realizimit të procesit të riedukimit dhe riintegritimit të personave të dënuar. Drejtori e udhëheq dhe e organizon punën në të gjitha lëmenjtë dhe sektorët e institucionit korrektues. Drejtori është përgjegjës për sigurinë dhe mbarvajtjen e punës në ent. Gjithashtu, ai është përgjegjës edhe për zbatimin e ligjshmërisë dhe tërë procesit të riedukimit të personave të dënuar. Për këtë arsye, personaliteti i drejtorit të institucionit, duhet të jetë i atillë që të ketë aftësi dhe njohuri organizative personale lidhur me punën dhe mbarvajtjen e procesit të riedukimit të personave të dënuar. Në praktikën e disa institucioneve korrektuese, shpeshherë ndodh që si drejtorë të institucioneve të emërohen persona dhe individë që nuk njohin problematikën e punës dhe të aktivitetit të institucioneve në drejtim të riedukimit dhe risocializimit të personave të dënuar. Kjo paraqet politikë jo të qëlluar kadrovike dhe në shumë raste, është pengesë e evidente për realizimin e detyrave në këtë drejtim. Prandaj, në trajtimet lidhur me postin e drejtorit të institucionit, në literaturën penologjike, e sidomos në tubimet shkencore dhe profesionale lidhur me organizimin e institucioneve korrektuese veçmas insistohet që personat të cilët emërohen si drejtorë, duhet të kenë njohuri dhe përgaditje të larta profesionale e veçmas të jenë edhe

⁷² Ligj për ndryshimin dhe plotësimin e ligjit për zbatimin e sanksioneve, Gazeta Zyrtare e RM-së nr.43/2014, neni 2

specialist të lëmenjëve që drejtëpërsëdrejti kanë të bëjnë me zbatimin e procesit të riedukimit dhe risocializimit të personave të dënuar.⁷³ Në Republikën e Maqedonisë si mungesë e rregullativës së tanishme ligjore e cila sjell problem të caktuara në praktikë, është ajo se në Ligjin për zbatimin e sanksioneve është rregulluar vetëm udhëheqja me Institucionet ndëshkuese-korrektuese dhe edukuese-korrektuese, pa u definuar kompetencat e institucioneve. Gjithashtu, nuk ekziston vendosje hierarkike e drejtorëve të institucioneve, ndaj drejtorit të Drejtorisë për zbatimin e sanksioneve (DZS). Drejtori i DZS-së dhe drejtorët e institucioneve, emërohen dhe shkarkohen në mënyrë identike nga Qeveria. Në këtë kuptim, është e nevojshme të rriten ingerencat e drejtorit të DSZ-së, që do të kontribuojë në zbatimin më efikas të funksionit bazë të DSZ-së, e që është, mbikqyrja e punës së institucioneve. Për funksionim më të mirë të sistemit të burgjeve, duhet të vendoset mekanizëm për udhëheqje efikase ku drejtorët e INK-ve dhe IEK-ve në mënyrë të përshtatshme do të japin llogari për punën tek drejtori i DZS-së. Duke pasqyruar atë që u tha më lartë, duhet të rritet roli i drejtorit të DSZ-së në rrolin e liderit dhe menaxherit, si dhe të krijohet një hierarki e qartë në sistemin penitenciar.⁷⁴

1.2 Sektori për risocializim

Risocializimi paraqet funksionin bazë të institucionit ndëshkues-korrektues dhe institucionit edukues-korrektues. Sektori për risocializim organizohet për arsye të realizimit të procesit edukativ dhe koordinimit të punëve të edukimit, arsimimit dhe aftësimit të personave të dënuar dhe të mitur. Punët e edukimit dhe arsimimit kryejnë edukatorët dhe mësimdhënësit. Sektorët tjerë janë të obliguar të bashkëpunojnë në procesin e risocializimit me këtë sektor.⁷⁵ Një nga sektorët kyç të institucioneve është ai për risocializim. Sektori për risocializim është i domosdoshëm në çdo institucion ndëshkimor-korrektues. Ky sektor është formuar për shkak të organizimit të procesit të risocializimit dhe koordinimit të punëve të risocializimit. Sektori për

⁷³ Halili R., Penologjia- E drejta e ekzekutimit të sanksioneve penale, Prishtinë, 2010, fq.201

⁷⁴ НАЦИОНАЛНА СТРАТЕГИЈА ЗА РАЗВОЈ НА ПЕНИТЕНЦИЈАРНИОТ СИСТЕМ (2015-2019), *Јакнење на капацитетите на органите за спроведување на Законот за соодветно постапување со задржани и осудени лица, декември, 2014, стр.17, 18*

⁷⁵ Ligji për zbatimin e sanksioneve, Gazeta Zyrtare e RM-së nr.2/2006, neni 28, paragrafi 1, 2, 3 dhe 4

risocializim i kryen këto detyra: organizon forma individuale dhe grupe të tretmanit, i nxit format e ndryshme të punës së personave të dënuar dhe pjesmarrjen e tyre në jetën e përbashkët, organizon dhe realizon veprimtarinë e arsimimit dhe edukimit, propozon klasifikim dhe riklasifikim të sektorëve dhe grupeve etj. Kryesisht punën në sektorin për risocializim e kryejnë edukatorët dhe mësimdhënësit.⁷⁶ Tretmani në institucionet penitensiare realizohet nëpërmjet metodave të trajtimit grupor dhe individual të personave të dënuar. Megjithatë, të dy llojet e metodave, në të vërtetë fillojnë nga çdo i dënuar dhe dallimi kryesor ndërmjet tyre është se me aplikimin e metodës së tretmanit grupor kërkohet të arrihet në ndryshime të personalitetit nëpërmjet krijimit të mardhënieve grupore dhe tek trajtimin individual, me ndërveprime “ballë për ballë”, në relacionin i dënuar-personeli korrektiv.⁷⁷

Tretmani individual paraqet ndikim të planifikuar për ndryshimin e personalitetit të personit të dënuar, gjatë të cilit realizohen rezultate pozitive të trajtimit. **Metoda të tretmanit individual** janë: intervista, intervista motivuese, biseda individuale, këshillimi individual dhe psihoterapja individuale. Lloji i metodave të përzgjedhura për trajtim individual, varet nga karakteristikat dhe nevojat personale të personit të dënuar.⁷⁸ **Tretmani grupor** gjithashtu paraqet ndikim të planifikuar ndaj një grupi të caktuar të personave të dënuar, me çka realizohen rezultate pozitive të trajtimit mbi grupin si tërësi dhe anëtarët e saj. Për të realizuar tretmanin grupor, personat e dënuar grupohen në grupe homogjene dhe heterogjene, të ngjajshme apo identike me grupet në të cilat do të përfshihet çdo individ pas lëshimit nga institucioni, me qëllim që të ndërtohet dhe forcohet vetëkontrolli i secilit anëtar të grupit, dhe përballjen dhe zgjidhjen e situatave potencialisht të rrezikshme. **Metodat e tretmanit grupor** janë: puna në grupe, këshillimi grupor motivues, këshillimi grupor dhe psihoterapja grupore.⁷⁹

Gjithashtu, sektori për risocializim është drejtpërdrejtë përgjegjës për arritjen e trajtimit të personave të dënuar, duke aplikuar forma të shumta moderne të trajtimit institucional të cilat përmbajnë masa të përgjithshme ose të veçanta të trajtimit. **Masat e përgjithshme të trajtimit**

⁷⁶ Osmani A., Komentari i ligjit për ekzekutimin e sanksioneve, Shkup 2013, fq.45-46

⁷⁷ Кралев, Т., Затворот и ресоцијализацијата, Скопје 2001, стр.128

⁷⁸ Упатство за определување на видовите и начините на третман на осудените лица (“Службен весник на Република Македонија” бр.173/2001), член.51

⁷⁹ Ibid, член.57

realizohen nëpërmjet programeve të rregullta, kurse **masat e veçanta të trajtimit** nëpërmjet programeve të veçanta. **Masat e përgjithshme të trajtimit** janë:

- (1) Puna e personave të dënuar,
- (2) Arsimimi i personave të dënuar,
- (3) Arsimimi i personave të dënuar sipas profesionit,
- (4) Edukimi moralo- etik dhe vetë-organizimi i të dënuarit, dhe
- (5) Aktivitete të lira, sport dhe rekreacion për personat e dënuar.⁸⁰

Duke u bazuar në nevojat e identifikuar në programin individual të trajtimit, përveç masave të përgjithshme të trajtimit, mund të zbatohen edhe **masat të veçanta të trajtimit** për kategori të caktuara të personave të dënuar, të tilla si:

- (1) Trajtimi i personave të dënuar që abuzojnë me drogë dhe substance tjera prikotropike,
- (2) Trajtimi i personave të dënuar që abuzojnë me alkool,
- (3) Trajtimi i personave të dënuar që kanë kryer delikte seksuale,
- (4) Trajtimi i personave të dënuar të dhunshëm në burg,
- (5) Trajtimi i personave të dënuar për vepra penale me elemente të dhunës,
- (6) Trajtimi i personave të dënuar të rinj të rritur,
- (7) Trajtimi i të miturve,
- (8) Trajtimi i personave të dënuar femra,
- (9) Trajtimi i personave të dënuar me burg të përjetshëm, dhe

⁸⁰Упатство за определување на видовите и начините на третман на осудените лица (“Службен весник на Република Македонија” бр.173/2001), член.14 и 15

(10) Trajtimi mjekësor-psikologjik i personave të dënuar (për një kohë të caktuar, ose për të gjithë periudhën e ekzekutimit të dënimit).⁸¹

Sektori për risocializim, duke u mbështetur në të arriturat shkencore dhe profesionale dhe duke aplikuar metoda bashkëkohore, në këtë drejtim aplikon posaçërisht organizimin e punës individuale dhe grupore me personat e dënuar. Kësisoj, përpiqet që në mënyrë sistematike të flakë dhe evitojë faktorët dhe ndikimet kriminogjene e veçmas t'i menjanojë shprehitë devijuese të personave të dënuar. Nga ana tjetër, me një punë të parreshtur angazhohet të ndryshojë personalitetin e të dënuarit duke krijuar shprehje të reja të punës, duke nxitë virtyte, qëndrime e sjellje pozitive dhe duke kultivuar raporte të shëndosha ndaj personave të tjerë të dënuar. Po ashtu, ky sektor ka për detyrë që personit të dënuar t'i ndihmojë për mbajtjen e kontakteve me familjen dhe për kryerjen e obligimeve të ndryshme familjare edhe gjatë kohës sa gjendet në institucionet korrektuese.⁸²

Në ushtrimin e risocializimit ose adaptimit social të personave të dënuar, sektori për risocializim i ka parasysh parimet themelore si në vijim:

- (1) Parimi i njohjes së secilit person të dënuar,
- (2) I angazhimit të vazhdueshëm të personit të dënuar,
- (3) I rrespektimit dhe besimit ndaj personit të dënuar,
- (4) I përfshirjes aktive dhe vullnetare të personit të dënuar në trajtimin e tij,
- (5) I zhvillimit të tipareve pozitive të karakterit dhe aftësive për një kthim të shpejtë dhe të suksesshëm në shoqëri,
- (6) I qasjes sistematike dhe graduale në zbatimin e trajtimit, dhe
- (7) I unitetit të efekteve të trajtimit.⁸³

⁸¹ Ibid, член.31

⁸² Halili R., Penologjia- E drejta e ekzekutimit të sanksioneve penale, Prishtinë, 2010, fq.203

⁸³ Упатство за определување на видовите и начините на третман на осудените лица ("Службен весник на Република Македонија" бр.173/2001), член.6

Ndihma post-penale është faza e fundit në zbatimin e programeve në institucion, gjatë së cilës kërkohet bashkëpunim dhe ndihmë nga organizatat dhe institucionet jashtë entit. Gjitashtu, ndihma post-penale varet nga shkalla e suksesit të trajtimit institucional, respektivisht në aftësinë e personit të dënuar për përfshirje të suksesshme në shoqëri.⁸⁴

Gjitashtu, në shërbimin për risocializim, funksionalisht dhe organizativisht janë të lidhura punët e **repartit të pranimit, vendosjes së klasifikimit, sistemimit dhe transferimit të personave të dënuar**. Për këtë sektor me rëndësi të veçantë është klasifikimi që e propozon reparti i pranimit. **Klasifikimi** nënkupton ndarjen e personave të dënuar në repartet e përshtatshme, në kuadër të entit ndëshkues-korrektues të caktuar, për shkak të aplikimit të masave të llojit të njejtë ose të llojit të ngjajshëm. Gjatë klasifikimit të personave të dënuar, meren parasysh të dhënat në vijim: (1) të dhënat nga hulumtimi i kryer ndaj personalitetit të personit të dënuar në repartin e pranimit; (2) llojin dhe natyrën e veprës penale; (3) shkallën e përgjegjësisë penale; (4) të dhënat nga vlerësimi i kryer për rrezik; (5) motivet nga të cilat është kryer vepra penale; (6) qëndrimi i personit të dënuar ndaj veprës penale; (7) mënyra në të cilën personi i dënuar ka filluar të mbajë dënimin; (8) ish dënueshmëria; (9) rrethana nëse kundër personit të dënuar udhëhiqet proces tjetër ose i është kumtuar tjetër dënim me burg; (10) sjellja e personit të dënuar gjatë mbajtjes së dënimit me burg të mehershëm në entin në të cilin e ka mbajtur; (11) moshë; (12) gjendja shëndetësore; (13) karakteristikat psikologjike, pedagogjike, sociale, të sigurisë dhe nevojat e personit të dënuar.⁸⁵

Personat e dënuar klasifikohen në repartetë mbyllura, gjysëm të mbyllura dhe të hapura.⁸⁶ Personat e dënuar të klasifikuar në repartet e mbyllura vendosen në grupet V1, V2 ose V3. Në grupin V1 vendoset personi i dënuar shkalla e rrezikshmërisë e të cilit është shumë e lartë. Në grupin V2 vendoset personi i dënuar shkalla e rrezikshmërisë e të cilit është e lartë ose mesatare. Në grupin V3 vendoset personi i dënuar shkalla e rrezikshmërisë e të cilit është mesatare ose e ulët, dhe nëse kundër tij nuk udhëhiqet procedurë tjetër ose nuk i është shqiptuar

⁸⁴ Ibid, член.64

⁸⁵ Арнаудовски Љ, Груевска-Дракулевски А, Пенологија-наука за извршување на санкциите, Скопје 2013, стр.91

⁸⁶ Правилник за распоредување, класификација и разместување на осудените лица во казнено-поправните установи (Службен весник на Република Македонија бр.173/2011)

denim tjetër me burg. Personat e dënuar të klasifikuar në repartet gjysëm të mbyllura, vendosen në grupin B1 ose B2. Në grupin B1 vendoset personi i dënuar shkalla e rrezikshmërisë e të cilit është shumë e lartë, e lartë ose e ulët. Në grupin B2 vendoset personi i dënuar shkalla e rrezikshmërisë e të cilit është mesatare ose e ulët, dhe nëse kundër tij nuk udhëhiqet procedurë tjetër ose nuk i është shqiptuar denim tjetër me burg. Personat e dënuar të klasifikuar në repartet e hapura shkalla e rrezikshmërisë e të cilëve është mesatare ose e ulët, dhe nëse ndaj tyre nuk udhëhiqet procedurë tjetër ose nuk ju është shqiptuar denim tjetër me burg, vendosen në grupin A. Ky klasifikim nuk është përfundimtar. Varësisht nga suksesi i procesit të risocializimit, personi i dënuar transferohet me çka kryhet ndërrimi i trajtimit nga ai më rigoroz në ate më liberal dhe anasjelltas.⁸⁷

1.3 Sektori për sigurim

Pjesë e pashmangshme në institucionet ndëshkuese-korrektuese është sektori për sigurim, detyrë e së cilës është mbajtja e rendit dhe disiplinës, parandalimi i ikjes, por edhe zbatimi i detyrave të programuara me personat e dënuar gjatë ditës. Për shkak se tek ne në strukturën e institucioneve ndëshkuese-korrektuese dominojnë ato të llojit të mbyllur, të punësuarit në sektorin e sigurimit janë pjesa më e madhe e personelit të burgut. Sektori për sigurim tradicionalisht është dhe mbetet elementi represiv i sistemit të zbatimit të dënimit. I njëjti kryen funksionin i cili nuk mund të braktiset akoma, i cili është element i nevojshëm dhe i domosdoshëm i metodave që aplikohen për zbatimin e dënimit me burg, sepse ajo ende nuk është liruar nga elementet represive.⁸⁸

Sipas Ligjit për Zbatimin e Sanksioneve (Gazeta Zyrtare e RM-së nr.2/2006) punët e sigurimit në institucion i kryen sektori për sigurim, i cili është i armatosur dhe i vetmi i uniformuar dhe i pajisur. Sektori për sigurim është formacioni i vetëm i Drejtorisë. I njëjti është organizuar për arsye të sigurimit të institucionit, pengimit të arratisjeve, mbajtjes së rendit të brendshëm

⁸⁷ Ibid, член. 6, 7, 8 и 9

⁸⁸ Арнаудовски Љ, Груевска-Дракулевски А, Пенологија-наука за извршување на санкциите, Скопје 2013, стр.93

dhe disiplinës dhe zbatimit të personave të dënuar dhe të mitur. Me sektorin për sigurim udhëheq komandanti. Punët e shërbimit të sektorit të sigurimit, krahas komandantit i kryejnë kryeshefat e tjerë, mbikqyrës të lartë, mbikqyrës më të vjetër dhe mbikqyrës më të rinj. Çdo pjesëtar i sektorit për sigurim kur kryen veprim zyrtar ka autorizim të policit.⁸⁹ Me Ligjin për ndryshimin dhe plotësimin e Ligjit për zbatimin e sanksioneve N.130/17, sektori për sigurim shëndrrohet në Policinë e Burgut. Sipas këtij ndryshimi, “Punët në sigurimin në institucionet ndëshkuese- përmirësuese dhe edukative-përmirësuese i kryen policia e burgut e cila organizohet si njësi e veçantë organizative. Policia e burgut kryen sigurim të personave të gjykuar dhe në paraburgim, sigurim të jashtëm dhe të brendshëm të institucionit dhe të objekteve të tij të nevojshme për ruajtjen e sigurisë dhe kryen punë tjera të rregulluara me këtë ligj. Me policinë e burgut udhëheq shefi. Punët e policisë së burgut i kryen: shefi, zëvendës shefi, kryekomandanti, komandanti, ndihmëskomandanti, bashkëpunëtori për sigurim të brendshëm dhe të jashtëm, bashkëpunëtori i ri për sigurim të brendshëm dhe të jashtëm, mbikëqyrësi i lartë, mbikëqyrësi i vjetër, mbikëqyrësi dhe mbikëqyrësi i ri. Pjesëtarë udhëheqës të policisë së burgut janë: shefi, zëvendës shefi, kryekomandanti, komandanti dhe ndihmëskomandanti.”⁹⁰ Më tej, me Ligjin për Ndryshimin dhe Plotësimin e Ligjit për Zbatimin e Sanksioneve 43/2014, në pikën 2 “Organizimi dhe kompetencat e pjesëtarëve të policisë së burgut”, kishte ndryshime në lidhje me klasifikimin e vendeve të punës për pjesëtarët e policisë së burgut, kategoritë, nivelet dhe titujt e vendeve të punës sin ë vijim:

Klasifikimi i vendeve të punës për pjesëtarët e policisë së burgut:

Vendet e punës të policisë së burgut klasifikohen sipas:

- përgjegjësisë, qëllimeve, llojit dhe kompleksitetit të punëve dhe detyrave të punës dhe
- Kualifikimeve të nevojshme profesionale, përvojës së punës, kompetencave të përgjithshme dhe të veçanta dhe kritereve tjera me rëndësi për vendin e punës.

(1) Kompetencat e përgjithshme të punës për pjesëtarët e policisë së burgut përcaktohen në kuadër të kompetencave të përgjithshme për pjesëtarët e policisë së

⁸⁹ Ligji për zbatimin e sanksioneve, Gazeta Zyrtare e RM-së nr.2/2006, neni 29, paragrafi 1, 2, 3, 4, 5 dhe 6

⁹⁰ Ligji për Ndryshimin dhe Plotësimin e Ligjit për Zbatimin e Sanksioneve, Gazeta Zyrtare e RM-së nr.170/2013 e datës 06.12.2013, Neni 9, pika 2, neni 54-a, paragrafi 1 dhe 2, dhe neni 54-b, paragrafet 1, 2 dhe 3

burgut që e përcakton ministri i Drejtësisë.

(2) Me aktin e sistematizimit të vendeve të punës, për çdo vend pune në institucion përcaktohet grupi, nëngrupi, kategoria dhe niveli ku bën pjesë vendi i punës, si dhe kushtet e përgjithshme, dhe të veçanta dhe përshkrimi i punëve dhe të detyrave të punës për çdo vend pune.

Në pajtim me kriteret e sipërpërmendura, vendet e punes së policisë së burgut klasifikohen në tri kategori, edhe atë: kategoria A - pjesëtarë udhëheqës të policisë së burgut, kategoria B - pjesëtarë profesionalë të policisë së burgut dhe kategoria V - pjesëtarë ndihmës-profesionalë të policisë së burgut.

Për pjesëtarët e policisë së burgut, nivelet në kornizat e kategorive në mënyrë plotësuese përshkruhen me titull, edhe atë:

- A1- urdhërdhënës,
- A2- zëvendës urdhërdhënës,
- A3- kryekomandant,
- A4- komandant,
- B1- bashkëpunëtor i lartë për sigurim të brendshëm dhe të jashtëm - ndihmës komandant,
- B2- bashkëpunëtor për sigurim të brendshëm dhe të jashtëm,
- B3- bashkëpunëtor i ri për sigurim të brendshëm dhe të jashtëm,
- V1- mbikëqyrës i lartë,
- V2- mbikëqyrës më i vjetër,
- V3- mbikëqyrës dhe
- V4- mbikëqyrës i ri.⁹¹

Sektori për sigurim (Policia e Burgut) organizohet në mënyrë me të cilën sigurohet zbatimi efikas i punëve të institucionit. Në varësi nga madhësia dhe lloji i institucionit, sektori kryen: sigurim të jashtëm, sigurim të brendshëm (sigurim i objekteve dhe punëtorive në të cilat personat

⁹¹ Ligji për Ndryshimin dhe Plotësimin e Ligjit për Zbatimin e Sanksioneve, Gazeta Zyrtare e RM-së nr.43/14 e datës 04.03.2014, pika 2, nenet 54g, 54d dhe 54gj.

e dënuar jetojnë dhe punojnë, pengimi i hyrjes së pakontrolluar të personave të jashtëm dhe pengimi i futjes së sendeve të ndaluara në institucion, pengimi i lëvizjeve dhe komunikimit të pakontrolluar të dënuarve), kujdestari, si dhe përcjellje dhe kërkim të personave dhe ambienteve (objekteve). Ky sektor ndërmerr edhe masa të tjera të përcaktuara, të cilat janë të nevojshme për mbajtjen e sigurisë dhe funksionim të mirë të jetës së përbashkët, e veçanërisht: a) siguron prezencën e personave të dënuar dhe të paraburgosurve dhe pengon arratisjen e tyre; b) siguron rrespektimin e rregullave të rendit shtëpiak në institucion dhe mbajtjen e disiplinës në mes të personave të dënuar dhe të paraburgosur; c) zbulon dhe raporton shkelje të rregullave të rendit shtëpiak dhe disiplinës së punës dhe pengon kryerjen e veprave penale dhe raporton kryerjen e këtyre veprave; ç) i siguron personat e dënuar dhe të paraburgosur derisa ata janë jashtë institucionit; d) e pengon vetëlëndimin e tyre dhe i jep ndihmë të lënduarve; dh) kryen sigurim në situata të jashtëzakonshme (shkelje masive të disiplinës dhe rregullave të rendit shtëpiak, në rast të çrregullimeve, trazirave, zjarrit, vërshimeve dhe fatkeqesive natyrore).⁹²

Përveç punëve në sigurimin e institucionit, ndalimin e arratisjeve, mbajtjes së rregullit dhe disiplinës së mbrendshme, sektori për sigurim (Policia e burgut) bashkëpunon në procesin e risocializimit me sektorin e risocializimit. Me Udhëzimin për pjesëmarrje të sektorit për sigurim në procesin e risocializimit të personave të dënuar, pjesëmarrja e këtij sektori në procesin e risocializimit të dënuarve arrihet në shumë forma të aktiviteteve institucionale, edhe atë në pjesën e: (1) punës së personave të dënuar, (2) edukimin moralo-etik dhe arsimimin, (3) aktivitete të lira (Sport, rekreacion, punë kulturore dhe artistike, dhe vetëorganizimin e të dënuarve).⁹³

Në raportin e datës 12 Shtator 2017 të Komitetit Evropian për Parandalimin e Torturës dhe Dënimin Jochuman ose Degradues për inspektimin e bërë nga 6 deri më 9 Dhjetor të vitit 2016, theksohet se: ky komitet vazhdimisht ka theksuar rolin kritik që stafi i burgut luan për të siguruar që burgu është në gjendje të përmbushë qëllimin e saj, për mbajtjen e të burgosurve në një

⁹² Сулејманов З., Коментар на Законот за Извршување на Санкциите, Скопје 1998, стр.124

⁹³ Арнаудовски Љ, Груевска-Дракулевски А, Пенологија-наука за извршување на санкциите, Скопје 2013, стр.98

mjedis të sigurtë, dhe duke siguruar mbështetje për ta në përgatitjen e riintegritimit në komunitetin e jashtëm. Për të arritur këtë detyrë të vështirë, jo vetëm që duhet të ketë një numër të mjaftueshëm të stafit, qoftë policë burgu dhe edukatorë, por gjithashtu duhet të sigurohen me mbështetjen e nevojshme dhe njohuritë dhe aftësitë e duhura për të kryer detyrat e tyre. Pamjaftueshmëria e policisë së burgut shprehet veçanërisht në burgun e Idrizovës. Në thelb numri i policëve të burgut ka mbetur i njëjtë si në vitin 2014, por popullsia e burgut është rritur për 300 të burgosur shtesë. Komiteti në mënyrë të përsëritur ka theksuar në të kaluarën se klima në një burg kryesisht varet nga cilësia dhe burimet e personelit të saj. Sigurimi i një klime pozitive kërkon një ekip profesional të stafit, i cili duhet të jetë i pranishëm në numër adekuat në çdo kohë të caktuar në zonat e paraburgimit dhe në objektet e përdorura nga të burgosurit për aktivitete. Komiteti përsëriti rekomandimin e saj që niveli i policëve të burgut në Burgun e Idrizovës të rritet ndjeshëm, me qëllim që të sigurohet që stafi është në gjendje të mbajë kontroll efektiv në institucion, për të garantuar një mjedis të sigurt për veten dhe të burgosurit, dhe gjithashtu për të siguruar regjim aktivitetesh për të burgosurit.⁹⁴

1.4 Sektori ekonomik-instruktues

Sektori ekonomik-instruktues organizon punën dhe profesionalizimin e personave të dënuar dhe personave të mitur. Angazhimi i punës së personave të dënuar realizohet në njësi ekonomike që i themelojnë institucionet apo jashtë institucionit të personat juridik dhe në institucione tjera, me mendim të dhënë paraprak të sektorit të instruktorëve, sektorit për risocializim dhe sektorit të shëndetësisë. Punët e sektorit ekonomik-instruktues i kryejnë instruktorët dhe personat e tjerë profesionistë.⁹⁵

Ky sektor duhet të organizojë punën e të burgosurve në mënyrë të tillë që njësitë e punës dhe format e prodhimit t'i përgjigjen karakteristikave të popullatës së burgjeve dhe

⁹⁴CPT/Inf (2017) 30, Report to the Government of “the former Yugoslav Republic of Macedonia” on the visit to “the former Yugoslav Republic of Macedonia” carried out by the European Committee for the Prevention of Torture and Inhumane or Degrading Treatment or Punishment (CPT), from 6 to 9 December 2016, Strasbourg, 12 October 2017, pg.9 and 10.

⁹⁵ Ligji për zbatimin e sanksioneve, Gazeta Zyrtare e RM-së nr.2/2006, neni 30, paragrafi 1, 2, 3

nevojave të tyre për përfshirje të suksesshme në procesin e punës, për gjetjen e një vendi pune ne liri.⁹⁶

Në njësitë ekonomike janë të punësohen instruktorë dhe ekspertë të tjerë të profesionit përkatës, të cilët i trajtojnë të dënuarit në procesin e punës për kryerjen e veprimtarive që lidhen me veprimtarinë përkatëse.⁹⁷

Në sistemin penitenciar të Republikës së Maqedonisë, angazhimi në punë i personave të dënuar paraqet pjesë integrale të procesit të risocializimit dhe është themeluar si një e drejtë dhe jo detyrim për të punuar. Qëllimi i punës është që personat e dënuar të marrin shprehje të punës, t'i ruajnë aftësitë e punës dhe ti rrisin njohuritë profesionale që më lehtë të kyçen në kushtet e jetës në liri. Sipas praktikës bashkëkohore penologjike, në institucionet ndëshkuese-korrektuese të Republikës së Maqedonisë, angazhimi në punë i personave të dënuar konsiderohet si një nga metodat kryesore në procesin e riedukimit me të cilin krijohen kushtet për kyçjen e të burgosurve në jetën në liri. Personat e dënuar punojnë në përputhje me kapacitetet e tyre fizike dhe mendore, dhe gjatë përcaktimit të angazhimit në punë, duke pasur parasysh mundësitë e institucionit, merret parasysh dëshira e personit të dënuar për të kryer punë të caktuara.⁹⁸

Angazhimi në punë i personave të dënuar si rregull realizohet në njësite ekonomike në institucion. Personat e dënuar me trajtim në repartet e hapura mund të punojnë jashtë institucionit, dhe ata me trajtim në repartet gjysëm të hapura mund të punojnë kohë pas kohe dhe nën mbikëqyrje tek personat juridik, nëse janë siguruar kushtet për zbatimin e sanksioneve të përcaktuara me LZS dhe nëse siguruar kushtet minimale teknike për punë. Personi i dënuar me burgim deri në 6 muaj për veprën penale që nuk është e lidhur me natyrën e punës, mund që gjatë orarit të punës të punojë tek personi juridik që ka punuar para vuajtjes së dënimit. Pëlqimi për punë jashtë institucionit jepet nga drejtori i Drejtorisë i cili lidh marrëveshje me

⁹⁶ Арнаудовски, Љупчо; Груевска-Дракулевски Александра: ПЕНОЛОГИЈА наука за извршување на санкциите со ИЗВРШНО КАЗНЕНО ПРАВО НА РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА (втор дел), Скопје, 2013 година, стр. 99

⁹⁷ Сулејманов, Зоран: Коментар на Законот за извршување на санкциите, Скопје, 1998, стр.130

⁹⁸ Арнаудовски, Љупчо; Груевска-Дракулевски Александра: ПЕНОЛОГИЈА наука за извршување на санкциите со ИЗВРШНО КАЗНЕНО ПРАВО НА РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА (втор дел), Скопје, 2013 година, стр. 99

personin juridik, përkatësisht me institucionin dhe siguron pëlqimin me shkrim të personit të dënuar. Të dënuarit kanë të drejtë për kompensim për punën. Të dënuarit që kanë punuar për më shumë se gjashtë muaj gjatë kryerjes së dënimit kanë të drejtë për një pushim të vazhdueshëm gjatë një viti, sipas rregullave të përgjithshme.⁹⁹

Në institucionet ndëshkuese-korrektuese zakonisht organizohen fermat bujqësore, nëpërmjet të cilave sigurohet prodhimi i ushqimit për të dënuarit në institucion. ¹⁰⁰ Gjatë viti 2016, varësisht nga mundësitë dhe nevojat e institucioneve ndëshkuese-korrektuese, personat e dënuar më së shpeshti janë angazhuar me punë në mbajtjen e higjienës në institucion, mbajtjen e hapësirave të gjelberta, punë me fotokopje, në kuzhinë, elektrike, ujësjellës, nxemje, sistemin e kanalizimit etj. Më së shpeshti puna në njësitet ekonomike realizohet në aktivitetet: bujqësi, blegtori dhe shërbime të shërbimit.¹⁰¹

1.4 Sektori për mbrojtje shëndetësore

Sektori për mbrojtje shëndetësore organizohet për arsye të kryerjes së punëve të mbrojtjes shëndetësore, zbatimit të masave higjienike dhe kontrollit të ushqimit dhe ujit të pijshëm të personave të dënuar dhe të mitur në pajtim me rregullat e përgjithshme. Punët e sektorit për mbrojtje shëndetësore kryejnë mjekët dhe punëtorët tjerë dhëndetësore, me shkallë të kryer përkatëse të arsimit sipas rregullave të përgjithshme.¹⁰²

Autoritetet e burgut ruajnë shëndetin e të gjithë të burgosurve që janë lënë në kujdesin e tyre. Shërbimet mjekësore në burg organizohen në bashkëpunim të ngushtë me administrimin shëndetësor të komunitetit ose shtetit. Politika shëndetësore në burg integrohet në politikat kombëtare shëndetësore dhe është në përputhje me to. Te burgosurit kanë qasje në shërbimet shëndetësore që janë të disponueshme në komunitet pa u diskriminuar nga situatë e tyre

⁹⁹ Ibid, стр. 100

¹⁰⁰ Арнаудовски, Љ. „Општи и посебни детерминанти на осуденичката работа во казнено-поправните и воспитно-поправните установи воопшто и во СР Македонија посебно“, Годишник на правниот факултет Битола, vol.8-9, год. 1987, стр.119-144.

¹⁰¹ Годишен извештај на Управата за Извршување на Санкции 2016 година, Скопје, април 2017 година

¹⁰² Ligji për zbatimin e sanksioneve, Gazeta Zyrtare e RM-së nr.2/2006, neni 31, paragrafi 1 dhe 2

faktike. Çdo i burgosur përfiton të paktën shërbimin e një mjeku të përgjithshëm të kalfifikuar. Në raste emergjencash duhet të plotësohen që gjatë gjithë kohës të ketë një mjek të përgjithshëm të kualifikuar të disponueshëm. Në rastet kur burgu nuk ka mjek që punon me kohë të plotë, të burgosurit vizitohen rregullisht nga një mjek që punon me kohë të pjeshme. Çdo burg ka pesronel të kualifikuar për kujdesin shëndetësor. Shërbimet e dentistëve të i ofrohen çdo të burgosuri.¹⁰³

Me Ligjin për ndryshimin dhe plotësimin e Ligjit për zbatimin e sanksioneve nr.170 nga viti 2013, fjalët “Shërbimi shëndetësor i burgut” zëvendësohen me fjalët “Punëtori shëndetësor në institucion”.¹⁰⁴

Institucionet shëndetësore publike që kryejnë mbrojtje shëndetësore primare në rrjetin e institucioneve shëndetësore në rajonin e të cilit gjendet selia e institucionit janë të obliguar që statutin dhe aktet për organizimin e brendshëm dhe sistematizimin e vendeve të punës t'i harmonizojnë me këtë ligj.

Institucionet shëndetësore publike që kryejnë mbrojtje shëndetësore primare në rrjetin e institucioneve shëndetësore në rajonin e të cilit gjendet selia e institucionit, i marrin punëtorët shëndetësorë nga institucionet, hapësirën, pajisjen dhe mjetet për punë me ditën e hyrjes ne fuqi të statutit dhe akteve për organizim të brendshëm dhe sistematizim të vendeve të punës.¹⁰⁵

Sipas raportit vjetor të Avokatit të Popullit për vitin 2016, duke e monitoruar gjendjen me mbrojtjen shëndetësore dhe trajtimin e personave në këto institucione, Avokati i Popullit tre vjet radhazi konstaton se nuk është ndryshuar Ligji për Ekzekutimin e Sanksioneve nga viti 2013, sipas të cilit shërbimet shëndetësore në burgje duhej të ndërmerreshin nga shtëpitë e shëndetit, si pjesë të shëndetit publik. Në kontekst të kësaj që u tha, ndërsa sidomos për shkak të mos-organizimit të sistemit shëndetësor në këto institucione (në disa prej tyre fare nuk ka të

¹⁰³ Osmani A., Kometari i ligjit për ekzekutimin e sanksioneve, Shkup 2013, fq.50=51

¹⁰⁴ Ligji për ndryshimin dhe plotësimin e Ligjit për zbatimin e sanksioneve, Gazeta Zyrtare e RM-së nr.170, nga data 06.12.2013, neni 21

¹⁰⁵ Ibid, neni 23

punësuar person mjekësor, ndërsa kujdesi shëndetësor u jepet në Institucionet publike shëndetësore), nuk habit fakti që personat e dënuar dhe të paraburgosur më shpesh shprehin pakënaqësi ose kërkonin mbrojtje të drejtës së mbrojtjes shëndetësore në institucionet ndëshkuese- korrektuese në territorin e Republikës së Maqedonisë. Mospasje të punonjësit shëndetësor në institucionet ndëshkuese - korrektuese në orët e pasdites dhe të mbrëmjes, konstatoi edhe Avokati i Popullit, për çka me arsye parashtrohet pyetja se vallë personave të dënuar dhe të paraburgosur u është siguruar qasje e plotë dhe adekuate deri te mbrojtja shëndetësore.¹⁰⁶

Në këtë raport Avokati i Popullit ka konstatuar se: Sistemi shëndetësor në institucionet ndëshkuese- korrektuese po vdes, mbrojtja shëndetësore në burgje është nën çdo nivel dhe standard, ndërsa edhe pas tre viteve, nga ndryshimet e miratuara ligjore, e njëjta nuk është e ndërmarrë tërësisht nga Ministria e Shëndetësisë, e as për funksionimin e saj efikas nuk sigurohen mjetet e nevojshme materiale dhe financiare. Gjendja në burgje është shqetësuese, për arsye se në një pjesë e tyre fare nuk ka të punësuar mjek, ndërsa aty ku ka i njëjti është i arritshëm vetëm deri në ora 16:00 pastaj, për personat e dënuar dhe të paraburgosur, kujdeset person i dënuar tjetër ose policia e burgut. Dukuria e rasteve të vdekjes të personave të dënuar gjatë periudhës raportuese, e cila është e regjistruar edhe pas kësaj periudhe, alarmon për nevojën e qasjes serioze dhe zgjidhjen e problemit me mbrojtjen shëndetësore, si nga aspekti i parandalimit ashtu edhe për mbrojtje shëndetësore në kohë, adekuate, efikase të personave të paraburgosur dhe të dënuar.¹⁰⁷

Avokati i Popullit ka rekomanduar që: të ndryshohet Ligji për Ekzekutimin e Sanksioneve me të cilin mbrojtja shëndetësore do të kthehet në kompetencë të Drejtorisë për Ekzekutimin e Sanksioneve dhe do të sigurohet qasje adekuate dhe efikase deri te shërbimet shëndetësore, përmes sigurimit të kontrolleve të rregullta dhe në kohë nga punonjësit shëndetësor në burgje, gjatë 24 orëve, dhe të eliminohet rreziku nga përkeqësimi i gjendjes

¹⁰⁶ Republika e Maqedonisë, Raporti vjetor i Avokatit të Popullit për vitin 2016, Shkup Mars 2017, fq.50

¹⁰⁷ Ibid, fq. 52

shëndetësore të personave të dënuar dhe të paraburgosur, përkatësisht ruajtjes së jetës dhe shëndetit të tyre. Të merren masa urgjente për krijimin e parakushteve dhe resurseve themelore (kadrovike, materiale, financiare) për sigurimin e të drejtës së sigurimit shëndetësor dhe mbrojtjes shëndetësore të personave në institucionet ndëshkuese përmirësuese, konform standardeve ndërkombëtare dhe vendore.¹⁰⁸

1.6 Sektori administrativ-ekzekutiv dhe financiar

Sektori administrativ-ekzekutiv dhe financiar organizohet për arsye të kryerjen e punëve ekzekutive, administrative, juridike, dhe punëve financiare të institucionit, si dhe për dhënie e ndihmës personave të dënuar dhe të mitur. Punët e sektorit administrativ-ekzekutiv dhe financiar i kryejnë personat me arsim të shkallës përkatëse në profesionin përkatës sipas rregullave të përfgjithshme.¹⁰⁹

Punët në fushëveprimin e këtij sektori i kryejnë juristët, ekonimistët, kontabilistët, arkëtarët etj. Ky sektor kryen detyra lidhur me organizmin e punëve administrative, juridike dhe financiare. Po ashtu, ky sektor u ofron personave të dënuar ndihmë juridike profesionale, mban evidence dhe libra amëz për të denuarit. Gjithashtu, kujdeset për afatet dhe masat të cilat të ndërmeren në lidhje me statusin dhe pozitën e personave të denuar dhe kontaktet e tyre me persona të tjerë jashtë institucionit korrektues.¹¹⁰

Mbajtja e të dhënave të drejta dhe të sakta në INK dhe IEK dhe shkëmbimi i të dhënave me të gjitha institucionet e përfshira në procesin e zbatimit të sanksioneve është thelbësor për funksionimin e sistemit penitenciar në tërësi. Mënyra e tanishme e mbajtjes së shënimeve në INK dhe IEK, edhe përkaj mënyrës së standardizuar të mbajtjes së evidencës të personave të dënuar, është e pamjaftueshme për evidencën e standardizuar të plotë në sistemin e burgjeve. Gjithashtu, mbledhja e të dhënave nga Drejtoria për zbatimin e sanksioneve nuk është në nivel të mjaftueshëm për shkak të faktit se mënyra e grumbullimit të të dhënave bëhet përmes

¹⁰⁸ Ibid, fq. 53

¹⁰⁹ Ligji për zbatimin e sanksioneve, Gazeta Zyrtare e RM-së nr.2/2006, neni 32, paragrafi 1 dhe 2

¹¹⁰ Osmani A., Kometari i ligjit për ekzekutimin e sanksioneve, Shkup 2013, fq.55

dërgesave të rregullta postare, të cilat nga njëra anë kërkojnë kohë shtesë dhe nga ana tjetër e vështirëson punën e përditshme të DZS-së.¹¹¹

Për të përmirësuar mënyrën e përgjithshme të mbajtjes së shënimeve në sistemin e burgjeve, si dhe për të përmirësuar funksionimin e përgjithshëm të DZS-së, është e nevojshme të sigurohet një sistem modern i informacionit për pajisjet hardware dhe zgjidhjet e aplikimit dhe rrjetëzimin e DZS-së me INK-të dhe IEK-të.¹¹²

KAPITULLI IV

1. BURGU I KUMANOVËS

Burgu i Kumanovës i cili gjendet në fshatin Kshanje është lëshuar në përdorim më 30 Shtator të vitit 2013. Ky burg ka sipërfaqen prej 5000 metra katror dhe kapacitet prej 250 personave. Burgu ka sistem të veçantë për ngrohje dhe furnizim me ujë, si dhe kolektorë të diellit për ngrohjen e ujit sanitar, për nevojat e kuzhinës dhe banjove për personat e dënuar. Burgu i “Kumanovës” është institucion ndëshkues-korrektues i llojit gjysëm të hapur, në kuadër të së cilës funksionon edhe reparti i hapur në Kriva Pallankë.¹¹³

Në burgun e Kumanovës me Repart të hapur ne Kriva Pallankë dërgohen:

Burgu i Kumanovës

- a) Personat meshkuj - kryerës primar, të dënuar me dënim të plotëfuqishëm me burgim deri në 3 vjet, respektivisht kur pjesa tjetër e dënimit pas paraburgimit të llogaritur është deri në 3 vjet, nga territori i Gjykatës Themelore Kumanovë;

¹¹¹ НАЦИОНАЛНА СТРАТЕГИЈА ЗА РАЗВОЈ НА ПЕНИТЕНЦИЈАРНИОТ СИСТЕМ (2015-2019), *Јакнење на капацитетите на органите за спроведување на Законот за соодветно постапување со задржани и осудени лица, декември, 2014*, стр.28

¹¹² Ibid, fq.28

¹¹³ АКАДЕМИК, Пуштен во употреба новиот затвор во Куманово, септември 30, 2013 2:31 pm, <https://www.akademik.mk/pushten-vo-upotreba-noviot-zatvor-vo-kumanovo-4/> (faqja e vizituar më 10.3.2019)

- b) Personat meshkuj - persëritës, të dënuar me dënim të plotëfuqishëm me burgim deri në 6 muaj, respektivisht kur pjesa tjetër e dënimit pas paraburgimit të llogaritur është deri në 6 muaj, nga territori i Gjykatave Themelore: Kratovë, Kriva Pallankë dhe Kumanovë; dhe
- c) Personave meshkuj dhe femra të cilëve ju është shqiptuar paraburgim, nga territori i gjykatave themelore: Kratovë, Kriva Pallankë dhe Kumanovë, përveç paraburgimit të caktuar për vepra penale për të cilat është paraparë dënim me më se paku 10 vjet burgim ose burgim të përjetshëm.¹¹⁴

1.1 Struktura dhe organizimi i Burgut të Kumanovës

Në vitin 2013 ka përfunduar ndërtimi i burgut të Kumanovës, më saktësisht nga mesi i muajit nëntor të viti 2013 funksionon si institucion i llojit gjysëm të hapur. Sipërfaqja e tërësishme e kapaciteteve të akomodimit dhe mjediseve shoqëruese është 5500 m2, me kapacitet për 250 persona.¹¹⁵

Në kuadër të Projektit të Rindërtimit të institucioneve ndëshkuese-korrektuese në Republikën e Maqedonisë, u përfundua faza e dytë e ndërtimit të objekteve në kompleksin e Burgut të Kumanovës, ku janë ndërtuar këto përmbajtje:

- Blllokun administrativë i cili përmban:
 - Pjesën e veçantë për pranimin dhe kontrollin e personave dhe dërgesave 239 m2
 - Pjesën për administratën 700 m2
 - Lokale për vizitat e personave të dënuar dhe paraburgosur 227 m2
 - Reparti për pranim, regjistrim dhe arkivë 209 m2
 - Ambulanta me stacionar 300 m2

¹¹⁴ ПРАВДИКО, Како се врши распределбата на затворениците во затворите низ РМ, <https://www.pravdiko.mk/kako-se-vrshi-raspredelbata-na-zatvorenitsite-vo-zatvorite-niz-rm/>

¹¹⁵ Годишен извештај на Управата за Извршување на Санкции 2013 година, Скопје, март 2014 година, стр.5

Gjithashtu, në kompleksin e burgut, për nevojat e personave të dënuar, plotësisht janë ndërtuar dhe pajisur:

➤ Kuzhina, menza dhe lavanderia	580 m ²
➤ Punëtoritë dhe qendra edukative	540 m ²
➤ Garazhi dhe blloku energjetik	104 m ²
➤ Tereni i hapur sportiv	968 m ² . ¹¹⁶

I tërë kompleksi i burgut është i rrethuar me gardh metalik transparent të sigurisë, në lartësi prej 4 metrave dhe në gjatësi prej 500 metrave, kurse në institucion është instaluar aparatura më moderne teknike për video survejim dhe sistemi për kontrollin e qasjes me të cilin plotësisht është siguruar funksionimi i institucionit nga aspekti i sigurisë.¹¹⁷

Me sistematizimin e vendeve të punës janë të parpara 122 vende pune, ndërsa momentalisht në burgun e Kumanovës janë të punësuar 82 persona, prej tyre:

1. Në sektorin për risocializim – 3 të punësuar, prej tyre 2 pedagog dhe një psikiatër;
2. Në sektorin e sigurimit (Policia e burgut) – Kryeshef të uniformës, 4 Komandanta të ndrrimeve (të ndarë në 4 ndrrime), me nga 12 policë të burgut, si dhe në Kriva Pallankë 1 Komandant me 8 policë burgu.
3. Në sektorin ekonomik-instruktues – 2 të punësuar me shkolle të lartë të ekonomisë dhe 2 të punësuar me shkolle të mesme.
4. Në burgun e Kumanovës janë të caktuar 2 mjek (1 i përgjithshëm dhe 1 psikiatër), dhe 1 motër medicinale, që punojnë nga e hëna deri të premten, dhe një stomatolog që vjen 2 here në javë.
5. Në sektorin administrative-ekzekutiv dhe financiar- 1 të punësuar me shkollim të lartë të ekonomisë.¹¹⁸

¹¹⁶ Годишен извештај на Управата за Извршување на Санкции 2013 година, Скопје, март 2014 година, стр.6

¹¹⁷ Ibid, fq.6

¹¹⁸ Intervista e zhvilluar me Zëvendës Drejtorin e Burgut të Kumanovës Z. Mevlan Xhemaili, Kumanovë më 10.03.2019, në ora 15:00.

1.2 Gjendja në burgun e Kumanovës

Në vitin 2019, sipas dates 07.03.2019, në burgun e Kumanovës vuajnë dënimin 74 persona të dënuar, dhe 11 të paraburgosur.¹¹⁹

Në tabelën e mëposhtme do të shohim numrin e personave të dënuar dhe të paraburgosur në burgun e Kumanovës në vitet 2016, 2017, 2018 dhe gjendjen momentale.

Tabela 1. Gjendja e numrit të personave të dënuar dhe paraburgosur ne burgun e Kumanovës ndër vite.¹²⁰

Institucioni	Gjendja në vitin 2016		Gjendja në vitin 2017		Gjendja në vitin 2018		Gjendja më 07.03.2019	
	të burgosur	të paraburgosur	të burgosur	të paraburgosur	të burgosur	të paraburgosur	të burgosur	të paraburgosur
Burgu i Kumanovës	134	20	115	5	65	9	74	11
Gjithsejt	154		120		74		85	

Siç mund të shohim nga tabela e mësipërme, numri i personave të dënuar dhe të paraburgosurve, është zvogëluar ndër vite. Sipas fjalëve të Zëvendës Drejtorit Xhemaili, kjo është si pasojë e sjelljes së ligjit të amnestisë në vitin 2018, ku një numër i konsiderueshëm i të burgosurve janë liruar dhe disa të tjerëve u është zvogëluar dënimi.

Në burgun e Kumanovës procesi i resocializimit zhvillohet me anë të angazhimit të burgosurve me punë, brenda institucionit dhe jashtë institucionit kur janë plotësuar kushtet. Për momentin në burg me punë janë angazhuar 22 të burgosur, të cilët plotësojnë kushtin për t'u shëtitur lirshëm në hapësirat e burgut. Ata janë të angazhuar për mbajtjen e higjienës nëpër paviljonet, oborrin e burgut, si dhe në terrenet sportive. Kurse, me punë jashtë burgut janë të

¹¹⁹ Ibid

¹²⁰ Intervista e zhvilluar me Zëvendës Drejtorin e Burgut të Kumanovës Z. Mevlan Xhemaili, Kumanovë më 10.03.2019, ne ora 15:00

angazhuar 4 persona, të cilët plotësojnë kushtin për të punuar jashtë institucionit. Gjithashtu, burgu i Kumanovës në bashkëpunim me Drejtorinë për zbatimin e sanksioneve, kanë nënshkruar marrëveshje me kompaninë private “Kokan”, për angazhimin e të burgosurve për vjeljen e rrushit. Çdo i burgosur i angazhuar në këtë punë pranon mëditje, kurse një pjesë e kësaj shume i ndahet institucionit.¹²¹

Në bashkëpunim me UNDP dhe Shkollat e mesme të Teknikës dhe Bujqësisë në Kumanovë, deri me tani në këtë burg janë organizuar 3 kurse dhe i 4 është në mbajtje, për bukëpjekës, saldues dhe mekanik. Kurset përcillen me ligjerata dhe në praktikë nga ana e profesorëve nga shkollat e lartpërmendura, dhe në fund të dënuarit hyjnë në provime. Në fund të procesit, ata të cilët i kalojnë provimet, pajisen me diploma për kursin e mbaruar. Këto kurse janë intensive, dhe zgjasin nga 3 deri 4 muaj.

Në burgun e Kumanovës zhvillohen edhe aktivitetet sportive edhe ato: në lojën e shahut dhe futbollit. Këto aktivitete zhvillohen edhe në nivel shtetëror të burgjeve, dhe burgu i Kumanovës ka marre pjesë në gara me burgjet tjera në këtë nivel. Në vitin 2018, burgu i Kumanovës ka fituar vendi e parë në nivel shtetëror në futboll. Ky burg disponon me bibliotekë me fond prej 800 librave të gjitha zhanreve, ne gjuhën maqedone, shqipe, angleze dhe gjermane. Gjithashtu, në çdo paviljon ku janë të vendosur të burgosurit gjndet nga një sallë e madhe me madhësi 40m2, dhe të njejtat janë të pajisura me televizorë.¹²²

¹²¹Intervista e zhvilluar me Zëvendës Drejtorin e Burgut të Kumanovës Z. Mevlan Xhemaili, Kumanovë më 10.03.2019, ne ora 15:00

¹²² Ibid

KAPITULLI V

1. KAPACITETET DHE KORRUPSIONI NË INSTITUCIONET PENITENSIARE TË RM-së

1.1 Kapacitetet e institucioneve penitensiare ne RM

Kapaciteti i përgjithshëm i INK-ve dhe IEK-ve sipas standardit prej 4m2/9m2 hapësirë për një person të dënuar/paraburgosur është për 2026 persona të dënuar dhe 450 të paraburgosur. Kapaciteti i institucionit edukues-korrektues në Tetovë është për 43 të mitur.¹²³

Tabela 2.¹²⁴

Kapacitetet dhe numri i personave të dënuar në institucionet penitensiare				
Institucioni ndëshkues	Kapaciteti në INK	Nr. i personave të dënuar 31.12.2016	Nr. i personave të dënuar 31.12.2017	Nr. i personave të dënuar 20.03.2018
INK Shkup	128	113	108	65
INK Tetovë	48	73	83	64
INK Manastir	60	75	67	43
INK Prilep	85	71	86	59
INK Gjevgjeli	43	46	58	36
INK Kumanovë	178	134	115	54
INK Ohër	35	8	8	8
Burgu Strumicë	62	112	95	53

¹²³ НАЦИОНАЛНА СТРАТЕГИЈА ЗА РАЗВОЈ НА ПЕНИТЕНЦИЈАРНИОТ СИСТЕМ (2015-2019), Јакнење на капацитетите на органите за спроведување на Законот за соодветно постапување со задржани и осудени лица, декември, 2014, стр.18

¹²⁴ Годишен извештај на Управата за Извршување на Санкции за 2016 и 2017 година, Управата за Извршување на Санкции- моментална бројна состојба на осудени лица во КПУ – 20.03.2018

SHNK Idrizovë	1094	1908	1762	1223
SHNK Shtip	210	358	309	253
Rep. i hapur Kriva Pallankë	23	20	18	5
SHNK Strugë	60	50	50	22
Gjithsejt:	2026	2968	2759	1885

Nga tabela më lartë shihet se institucionet penitensiare ne Republikën a Maqedonisë kanë qenë të mbingarkuara. Situata është përmirësuar në vitin 2018, e kjo është si rezultat i sjelljes së Ligjit për amnesti, Gazeta Zyrtare e RM-së, Nr.11/2018 të datës 18.01.2018.

Më 15 Janar 2018, kuvendi i Maqedonisë miratoi ligjin për amnesti, me të cilin nga vujatja e dënimit me burg do të lirohen 670 persona të dënuar me vendim të plotëfuqishëm me burgim deri në 6 muaj. Për 3.097 persona, dënimi do të redukohet për 30 përqind. Me ligjin për amnesti nuk lirohen personat që janë të dënuar me: burg të përjetshëm, për vepër penale “vrasje”, përdhunim dhe pedofili, për terrorizëm dhe vepra penale kundër shtetit, për vepra penale kundër rendit dhe qetësisë publike, për vepra penale kundër njerëzimit dhe të drejtës ndërkombëtare. Ligji për amnesti nuk i përfshin personat të cilët veprat penale i kanë kryer pas 20.09.2017.¹²⁵

1.2 Korrupsioni në institucionet penitensiare në RM

Korrupsioni është një fenomen kompleks, po aq sa është i vjetër. Termi korrupsion rrjedh nga fjala latinishte “*corruption*”, që nënkupton “*degradim moral*”. Koncepti mbi korrupsionit përgjithësisht ndryshon sipas kontekstit, prandaj është e vështirë të përcaktohet një term i vetëm bashkëkohor, për shkak të dimensioneve të shumta të tij. Zakonisht në

¹²⁵ Pravdiko, <https://www.pravdiko.mk/izglasas-zakonot-za-amnestija-670-osudenitsi-ke-izlezat-od-zatvor/>

kontekstin publik, korrupsioni përkufizohet si një akt antiligjor, që lidhet me abuzimin e pushtetit dhe besimit publik, për përfitime personale. Programi i Zhvillimit të Kombeve të Bashkuara (UNDP) e lidh korrupsionin me korrelacionin ndërmjet koncepteve të tilla si pushteti, përgjegjshmëria, liria e veprimit, integriteti dhe transparenca.¹²⁶

Korrupsioni është një problem univerzal që afekton funksionimin e administratës publike dhe të drejtat e grupeve më vulnerabël të shoqërisë, në veçanti të drejtat e personave me liri të kufizuar, duke përforcuar përjashtimin, diskriminimin dhe arbitraritetin. Ekzistojnë tre koncepte që trajtojnë mënyrën si korrupsioni afekton të drejtave të njeriut: korrupsioni i drejtpërdrejtë, jo i drejtpërdrejtë dhe me ndikim të largët. Në rastin e sistemit penitenciar mund të themi se dy janë format kryesore të ndikimit të korrupsionit në të drejtat e personave me liri të kufizuar: ndikimi i drejtpërdrejtë dhe ndikimi jo i drejtpërdrejtë. Korrupsioni me ndikim të drejtpërdrejtë, afekton të drejtat e personave me liri të kufizuar, duke cënuar parimin e barazisë, paanshmërisë dhe mosdiskriminimit dhe duke privuar aksesin e tyre në këto të drejta, p.sh. një ryshfet i dhënë kundrejt një favoriti siç mund të jetë ndryshimi i dhomës, përfitimi i trajtimit mjekësor apo përfitimi i një leje të veçantë. Korrupsioni me ndikim jo të drejtpërdrejtë, po ashtu ka ndikim në të drejtat e personave me liri të kufizuar kur ekziston një kusht për cënimin e të drejtave të kësaj kategorie. Një rast mund të jetë p.sh. korrupsioni në tendera, që ndikon në të drejtën e kategorisë së personave me liri të kufizuar për të përfituar shërbime cilësore dhe sipas standardeve.¹²⁷

Të burgosurit në institucionet ndëshkuese-korrektuese në Republikën e Maqedonisë, më së shpeshti i kanë dhënë ryshfete të punësuarve nëpër burgje (policisë së burgut) për të futur një celular në burg, pastaj blerja e drogës nga mbikqyrësit, pagesa për vikende në liri, dhe disa përfitime tjera në burgje.¹²⁸ Edhe pse Drejtoria për zbatimin e sanksioneve po ndërmer masa për të luftuar korrupsionin, përmes kryerjes së kontrolleve të shpeshta të burgjeve, përgaditjes së doracakut për të burgosurit për ate se cilat drejta u takojnë, cilat janë përfitimet

¹²⁶ United Nations Development Program (2004), Anti-Corruption Practice Note, UNDP http://www.undp.org/governance/docs/AC_PN_English.pdf

¹²⁷ Republika e Shqipërisë, Ministria e Drejtësisë, Drejtoria e Përgjithsme e Burgjeve, Studim “Mbi trajtimin e të paraburgosurve dhe të dënuarve me burgim”, Blerta Doçi dhe Ani Beqo, Tiranë, Qershor 2014

¹²⁸ Министерство за правда на РМ, marrur nga http://www.pravda.gov.mk/UIS/13-10-09_intervju.pdf

që mund të arrijnë dhe kush vendos për to, vendosjen e kutive të veçanta ku personat e dënuar kanë mundësinë të paraqesin ankesë për aktivitete korruptive të personelit, si dhe futjen e një numri të hapur telefonik në të cilin çdo qytetar mund të raportojë abuzime të caktuara nga një punonjës në burgje, dhe të raportojë korrupsionin nëse ka informacione për veprime të tilla korruptive, megjithatë, ky fenomen ekziston dhe nuk mund të hiqet tërësisht.

Në raportin e KPT-së për vizitën e saj në institucionet penitensiare të Republikës së Maqedonisë të realizuar nga data 6 deri 9 Dhjetor 2016, theksohet se në burgun e Idrizovës korrupsionin është endemik, dhe është përhapur në tërë burgun dhe implikon zyrtarët e burgjeve, duke përfshirë zyrtarët e të gjitha klasave deri tek zyrtarët më të lartë dhe edukatorët. Janë pranuar pohime të detajuara për mënyrën e kryerjes së pagesave ndërmjet të afërmeve të burgosurve dhe punonjësve të burgjeve për të gjitha llojet e privilegjeve. Të burgosurit thanë se ata paguan deri në 2,000-euro për t'u ndarë në një qeli se sa në një konvikt dhe gjoja 400-euro për pushim në shtëpi. Telefonat celularë ishin të pranishëm në të gjithë burgun, me telefona të mençur që kushtonin rreth 300 euro plus një pagesë të vogël ditore për zyrtarët e burgut për të parë në anën tjetër. Telefonat celularë perdoreshin hapur. Çdo krah kishte një të burgosur ("anësor") i cili vepronte si ndërmjetës i stafit të burgjeve për të gjitha transaksionet dhe zakonisht kishte kushte më të mira jetese. Edhe në burgun e Shtipit u pranuan akuza për korrupsion kundër personelit, por në një masë më të vogël, ndërsa në pjesën e paraburgimit të Burgut të Shkupit pothuajse të gjithë të burgosurit e takuar shprehën dyshime se stafi i burgut vodhi sendet nga paketat që u dërguan atyre nga të afërmit, apo edhe nga qelitë e tyre gjatë periudhave ushtrimore.

KPT-ja u bën thirrje autoriteteve kombëtare të ndërmarrin veprime konkrete për të luftuar fenomenin e korrupsionit dhe favorizimit në të gjitha burgjet, veçanërisht në burgun e Idrizovës, përmes parandalimit, edukimit dhe zbatimit të sanksioneve të përshtatshme. Në këtë kontekst, i gjithë stafi i burgut duhet të kuptojë qartë se marrja ose kërkimi i avantazheve nga të burgosurit nuk është e pranueshme dhe nuk do të tolerohet.¹²⁹

¹²⁹CPT/Inf (2017) 30, Report to the Government of "the former Yugoslav Republic of Macedonia" on the visit to "the former Yugoslav Republic of Macedonia" carried out by the European Committee for the Prevention of

Republika e Maqedonisë është e obliguar të ndërrmarë gjithçka që është në fuqinë e saj, për të parandaluar çdo formë të korrupsionit nëpër burgjet e vendit. Një pjesë e institucioneve ndërkombëtare tregojnë për shfaqjen e korrupsionit në burgjet maqedonase. Në raportin hulumtues për pozitën e personave të dënuar në institucionet penitensiare në maqedoni, nga përgjigjet e personave të dënuar në pyetjen: “A ju është kërkuar ryshfet nga punonjësit”? gjithashtu tregojnë indikacione të caktuara se ekziston korrupsioni në të ashtuquajturat institucione të përgjithshme të ndara nga publiku i gjërë. Kështu, 24.8% e të dënuarve iu përgjigjën pozitivisht pyetjes në Burgun e Idrizovës, 23.1% e tyre në burgun e Strumicës dhe 22.2% e tyre në INK "Strugë" dhe 18.2% e tyre në INK "Shtip", u përgjigjën se ju është kërkuar ryshfet nga punonjësit. Megjithëse përqindja e personave të dënuar të cilëve u është kërkuar ryshfet nga punonjësit është më e vogël në burgun "Strumicë" (6.7%), vlen të përmendet se një praktikë e tillë ekziston.¹³⁰

Torture and Inhumane or Degrading Treatment or Punishment (CPT), from 6 to 9 December 2016, Strasbourg, 12 October 2017, pg.8

¹³⁰ Ц., Мојаноски, и др., Положбата на осудените лица во пенетенцијарните установи во Македонија, истражувачки извештај, Факултет за безбедност, Скопје, 2014, стр. 153-154

PËRFUNDIMI

Para së gjithash, do të argumentoja për Ligjin për Zbatimin e Sanksioneve, ky ligj jo vetëm që shpall mbrojtjen dhe përmbushjen e lirive dhe të drejtave të garantuara të personave të dënuar, por përpiqet t'i sigurojë ato dhe e bën këtë me sukses.

Ligji për Ekzekutimin e Sanksioneve garanton barazinë dhe paanshmërinë në zbatimin e rregullave për zbatimin e sanksioneve, ndalon diskriminimin në bazë të racës, ngjyrës, seksit, gjuhës, fesë, bindjeve politike ose të tjera, origjinës kombëtare ose sociale, përkatësisë familjare, pronës dhe pozitën shoqërore ose ndonjë gjendje tjetër ndaj personit kundër të cilit zbatohen sanksionet.

Duke marrë parasysh dispozitat që qeverisin sistemin kombëtar penitenciar, mund të konkludohet se sipas natyrës së saj përmban të gjitha elementet e një sistemi modern të zbatimit të sanksioneve. Megjithatë, pasi që sistemi i zbatimit të sanksioneve është një çështje komplekse dhe e ndjeshme që rregullon të drejtat e të dënuarve dhe të miturve, është e nevojshme që vazhdimisht ta përmirësohet dhe përsoset, si dhe të jetë në pajtim me standardet ndërkombëtare dhe praktikat më të mira në fushën e zbatimit të sanksioneve.

Ndërsa analiza e situatës në institucionet ndëshkuese-korrektuese në Republikën e Maqedonisë është një përpjekje për një paraqitje më të plotë të një zone jashtëzakonisht të rëndësishme të jetës shoqërore. Ky është një segment i posaçëm i politikës penale - për zbatimin e sanksioneve penale që, në kushtet moderne të transformimit të sistemit social-politik, duhet të mbulohen me proceset demokratike dhe kështu me reformën e nevojshme legislative dhe praktike. Në këto përpjekje, natyrisht, gjëja më e rëndësishme është krijimi i një sistemi efektiv penitenciar, që në drejtim të parandalimit të sjelljes së shtuar kriminale do të përcaktojë zgjidhjet e duhura që rrisin sigurinë e qytetarëve dhe besimin e tyre në institucionet e sundimit të ligjit. Nuk është më e vogël rëndësia e modernizimit dhe harmonizimit të normave dhe standardeve ndërkombëtare në këtë fushë dhe një kthesë në rritje ndaj njeriut, duke respektuar domosdoshmërisht të drejtat dhe liritë e tij, edhe kur është fjala për individët që kanë bërë shumë gabime ndaj kërkesave dhe pritjeve sociale.

Në fushën e ekzekutimit të sanksioneve, Republika e Maqedonisë po përpiqet të ndjekë standardet botërore, dhe në këtë drejtim ka ratifikuar marrëveshjet dhe aktet më të rëndësishme ndërkombëtare që i referohen kësaj fushe. Standardet ndërkombëtare në këtë fushë janë zbatuar në legjislacionin e Republikës së Maqedonisë, duke kërkuar për të siguruar mbrojtje adekuate të të drejtave të të dënuarve, si një kategori e veçantë e njerëzve të cilëve është mohuar e drejta për lëvizjen e lirë dhe të cilëve vendi duhet t'u sigurojë standardet minimale për gëzimin e të drejtave të tyre.

Në institucionet ndëshkuese korrektuese, mundësitë për angazhim në punë të personave të dënuar janë të kufizuara. Nurmi më i madh i të dënuarve janë të angazhuar në punë për nevojat aktuale të institucioneve, gjë që çon në përfundim se në institucionet ndëshkuese-korrektuese nuk janë themeluar njësi ekonomike shtesë për prodhimin e mallrave të caktuara, që do të përfshinin një numër më të madh të personave të dënuar në procesin e prodhimit. Prandaj Ministria e Drejtësisë, respektivisht Drejtoria për zbatimin e sanksioneve në bashkëpunim me ministritë tjera (Ministrinë e Ekonomisë, Ministrinë e Bujqësisë, Pylltarisë dhe Ujërave) duhet të bejnë përpjekje për themelimin e njësive ekonomike konkrete, me qëllim që të sigurojë punë adekuate për personat e dënuar.

Institucionet ndëshkuese-korrektuese u mundësojnë personave të dënuar të mbajnë shëndetin fizik dhe trupor, duke u angazhuar në aktivitete sportive (futboll, ping pong, basketboll), dhe duke luajtur lojëra të klubit (shah, domino, karta) etj. Nëpër institucione gjithashtu janë në dispozicion mediat e shkruara dhe elektronike, që mundësojnë të dënuarve të informohen për zhvillimet ditore në vend dhe jashtë saj.

Institucionet ndëshkuese-korrektuese në Maqedoni për shumë vite janë ballafaquar me fenomenin e mbingarkimit. Por, me sjelljen e ligjit për amnesti në vitin 2018, numri i të burgosurve është zvogëluar dukshëm. Për këtë, mendoj se Drejtoria për zbatimin e sanksioneve, duhet të fokusohet në përmirësimin e kushteve nëpër institucionet ndëshkuese-korrektuese.

Kur jemi të korrupsioni në institucionet ndëshkuese-korrektuese, në bazë të anketuarve në disa institucione ndëshkuese-korrektuese, mund të konkludohet se është numër i madh i

personave që janë ankuar se ka korrupsion në institucionet e tyre. Sondazhi nuk përfshin identifikimin e llojeve të korrupsionit, që sigurisht që është një sfidë për ekspertët e ardhshëm në këtë seksion. Në të ardhmen, duhet të hapet një debat më i gjerë publik mbi korrupsionin në institucionin e burgjeve. Korrupsioni në vetvete është një kërcënim serioz për sundimin e ligjit, që do të thotë se në vend të sundimit të ligjit dhe normave të saj, individët udhëhiqen nga qëllime personale dhe në përputhje me interesat e tyre.

REKOMANDIME

Duke u bazuar nga punimi i kësaj teme, rëndësia e zbatimit të sanksioneve si dhe nga përfundimet e paraqitura, mundë të konkludojmë dhe të rekomandojmë se:

1. Duke pasur parasysh përgjegjësitë e gjëra të DZS-së, ka nevojë shtimin e të punësuarve, posaçërisht në sektorin për trajnimin e kuadrove të INK-ve dhe IEK-ve, sepse DZS e organizon dhe koordinon zbatimin e procesit të përgjithshëm të trajnimit për të gjithë stafin e burgjeve.

2. Komisioni shtetëror për zbatimin e sanksioneve edhe pse është formuar në gusht të vitit 2010, i njëjti nuk funksionon, respektivisht deri më tani nuk ka kryer mbikëqyrje në institucionet. Gjithashtu, nga ana e gjyqëtarëve për zbatimin e sanksioneve mbikëqyrjet nuk kryhen rregullisht, dhe ekziston një shkallë e pakënaqshme e bashkëpunimit me INK-të, IEK-të dhe DZS-në. Në këtë kuptim, është e nevojshme të forcohet bashkëpunimi i ndërsjellë i të gjitha institucioneve të përfshira në procesin e mbikëqyrjes mbi punën e institucioneve. Duke marrë parasysh situatën aktuale në lidhje me llojet dhe mënyrën e mbikëqyrjes së punës së INK-ve dhe IEK-ve, është e nevojshme të forcohet mbikëqyrja që kryhet nga DSZ-ja, dhe duke vepruar sipas rekomandimeve të KPT-së, është e domosdoshme të përmirësohet monitorimi i pavarur i punës së INK-ve dhe IEK-ve, përmes riorganizimit dhe forcimit të rolit të Komisionit Shtetëror për zbatimin e sanksioneve.

3. Në Republikën e Maqedonisë si mungesë e rregullativës së tanishme ligjore e cila sjell problem të caktuara në praktikë, është ajo se në Ligjin për zbatimin e sanksioneve është rregulluar vetëm udhëheqja me Institucionet ndëshkuese-korrektuese dhe edukuese-korrektuese, pa u definuar kompetencat e institucioneve. Gjithashtu, nuk ekziston vendosje hierarkike e drejtorëve të institucioneve, ndaj drejtorit të Drejtorisë për zbatimin e sanksioneve (DZS). Në këtë kuptim, është e nevojshme të rriten ingerencat e drejtorit të DSZ-së, që do të kontribuojë në zbatimin më efikas të funksionit bazë të DSZ-së, e që është, mbikëqyrja e punës së institucioneve. Për funksionim më të mirë të sistemit të burgjeve, duhet të vendoset mekanizëm për udhëheqje efikase ku drejtorët e INK-ve dhe IEK-ve në mënyrë të përshtatshme do të japin llogari për punën tek drejtori i DZS-së. Duke pasë parasysh atë që u tha më lartë,

duhet të rritet roli i drejtorit të DSZ-së në rolin e liderit dhe menaxherit, si dhe të krijohet një hierarki e qartë në sistemin penitenciar.

4. Sipas rekomandimeve të Avokatit të Popullit duhet të ndryshohet Ligji për zbatimin e sanksioneve me të cilin mbrojtja shëndetësore do të kthehet në kompetencë të Drejtorisë për zbatimin e sanksioneve dhe do të sigurohet qasje adekuate dhe efikase deri te shërbimet shëndetësore, përmes sigurimit të kontrolleve të rregullta dhe në kohë nga punonjësit shëndetësor në burgje, gjatë 24 orëve, dhe të eliminohet rreziku nga përkeqësimi i gjendjes shëndetësore të personave të dënuar dhe të paraburgosur, përkatësisht ruajtjes së jetës dhe shëndetit të tyre. Të merren masa urgjente për krijimin e parakushteve dhe resurseve themelore (kadrovike, materiale, financiare) për sigurimin e të drejtës së sigurimit shëndetësor dhe mbrojtjes shëndetësore të personave në institucionet ndëshkuese përmirësuese, konform standardeve ndërkombëtare dhe vendore.

5. Për të përmirësuar mënyrën e përgjithshme të mbajtjes së shënimeve në sistemin e burgjeve, si dhe për të përmirësuar funksionimin e përgjithshëm të DZS-së, është e nevojshme të sigurohet një sistem modern i informacionit për pajisjet hardware dhe zgjidhjet e aplikimit dhe rrjetëzimin e DZS-së me INK-të dhe IEK-të.

6. Sipas thirrjeve të KPT-së ndaj autoriteteve kombëtare, ato duhet të ndërmarrin veprime konkrete për të luftuar fenomenin e korrupsionit dhe favorizimit në të gjitha burgjet, veçanërisht në burgun e Idrizovës, përmes parandalimit, edukimit dhe zbatimit të sanksioneve të përshtatshme. Në këtë kontekst, i gjithë stafi i burgut duhet të kuptojë qartë se marrja ose kërkimi i avantazheve nga të burgosurit nuk është e pranueshme dhe nuk do të tolerohet.

LITERATURA

1. Арнаудовски, Љупчо; Груевска-Дракулевски Александра: ПЕНОЛОГИЈА наука за извршување на санкциите со ИЗВРШНО КАЗНЕНО ПРАВО НА РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА (прв дел), Скопје, 2013 година.
2. Арнаудовски, Љупчо; Груевска-Дракулевски Александра: ПЕНОЛОГИЈА наука за извршување на санкциите со ИЗВРШНО КАЗНЕНО ПРАВО НА РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА (втор дел), Скопје, 2013 година.
3. Арнаудовски, Љупчо - Пенологија, Скопје – 1988.
4. Арнаудовски, Љупчо - „Општи и посебни детерминанти на осиденичката работа во казнено-поправните и воспитно-поправните установи воопшто и во СР Македонија посебно “, Годишник на правниот факултет Битола, vol.8-9, год. 1987.
5. Beqiri M, Organizimi dhe gjendja e institucioneve penitensiare në RM, Tetovë 2007.
6. Gruevski-Drakulevski A. (2012), “Post Penal Assistance of Ex-Prisoners: The Case of the Republic of Macedonia” In Iustinus Primus Law Review, No.4, Year III, Spring 2012, Skopje: Faculty of Law “Iustinianus Primus” in Skopje.
7. Halili R., Penologjia- E drejta e ekzekutimit të sanksioneve penale, Prishtinë, 2010.
8. Halili Ragip., Penologjia – E drejta e ekzekutimit të sanksioneve penale, Prishtinë, 2014.
9. Hysi V., Penologjia, Tiranë 2015.
10. Кралев, Т., Затворот и ресоцијализацијата, Скопје 2001.
11. Османи А., Коментари и лигјит për ekzekutimin e sanksioneve, Shkup 2013.
12. Мојаноски Ц. и др., Положбата на осудените лица во пенитенцијарните установи во Македонија, истражувачки извештај, Факултет за безбедност, Скопје, 2014.
13. Сулејманов З. “Коментар на Законот за извршување на санкциите”, Скопје, 1998.
14. Сулејманов З., Пенологија, Скопје 1999.
15. .АКАДЕМИК, Пуштен во употреба новиот затвор во Куманово, септември 30, 2013 2:31 pm, <https://www.akademik.mk/pushten-vo-upotreba-noviot-zatvor-vo-kumanovo-4/> (faqja e vizituar më 10.3.2019).
16. Avokati i Popullit, Republika e Maqedonisë, Raporti vjetor i Avokatiti të Popullit per vitin 2016, Shkup, Mars 2017.

17. CPT/Inf (2016) 8, Report to the Government of “the former Yugoslav Republic of Macedonia” on the visit to “the former Yugoslan Republic of Macedonia” carried out by the European Committee for the Prevention of Torture and Inhumane or Degrading Treatment or Punishment (CPT), from 7 to 17 October 2014, Strasbourg, 17 March 2016.
18. CPT/Inf (2017) 30, Report to the Government of “the former Yugoslav Republic of Macedonia” on the visit to “the former Yugoslan Republic of Macedonia” carried out by the European Committee for the Prevention of Torture and Inhumane or Degrading Treatment or Punishment (CPT), from 6 to 9 December 2016, Strasbourg, 12 October 2017.
19. Годишен извештај на Управата за Извршување на Санкции за 2013 година, Скопје, Март 2014 година.
20. Годишен извештај на Управата за Извршување на Санкции за 2014 година, Скопје, Мај 2015 година.
21. Годишен извештај на Управата за Извршување на Санкции за 2015 година, Скопје, Август 2016 година.
22. Годишен извештај на Управата за Извршување на Санкции 2016 година, Скопје, април 2017 година.
23. Годишен извештај на Управата за Извршување на Санкции 2017 година, Скопје, мај 2018 година.
24. Intervista e zhvilluar me Zëvendes Drejtorin e Burgut të Kumanovës Z. Mevlan Xhemaili, Kumanovë, më 10.03.2019, në ora 15:00.
25. Korpusi i parimeve për mbrojtjen e të gjithë personave nga çdo formë e paraburgimit ose burgosjes (Body of Principles for the Protection of all persons under any form of detention or imprisonment). Miratuar nga Asambleja e Përgjithshme e OKB-së në mbledhjen e saj të 76-të me rezolutën 43/173 të 9 dhjetorit 1988.
26. Министерство за правда на РМ, marrur nga http://www.pravda.gov.mk/UIS/13-10-09_intervju.pdf.

27. НАЦИОНАЛНА СТРАТЕГИЈА ЗА РАЗВОЈ НА ПЕНИТЕНЦИЈАРНИОТ СИСТЕМ (2015-2019),
Јакнење на капацитетите на органите за спроведување на Законот за соодветно постапување со задржани и осудени лица, декември, 2014 година.
28. ПРАВДИКО, Како се врши распределбата на затворениците во затворите низ РМ,
<https://www.pravdiko.mk/kako-se-vrshi-raspredebata-na-zatvorenitsite-vo-zatvorite-niz-rm/>.
29. Pravdiko, <https://www.pravdiko.mk/izglasen-zakonot-za-amnestija-670-osudenitsi-ke-izlezat-od-zatvor/>.
30. Republika e Shqipërisë, Ministria e Drejtësisë, Drejtoria e Përgjithsme e Burgjeve,
Studim “Mbi trajtimin e të paraburgosurve dhe të dënuarve me burgim”, Blerta Doçi
dhe Ani Beqo, Tiranë, Qershor 2014.
31. Rregullat evropiane të burgjeve – Rekomandimi nr. R (87) 3 European Prison Rules. I
miratuar nga komiteti i këshillit të ministrave të Këshillit të Evropes në mbledhjen e 404-
të Zëvednes ministrave më 12 Shkurt 1987.
32. United Nations Development Program (2004), Anti-Corruption Practice Note, UNDP
http://www.undp.org/governance/docs/AC_PN_English.pdf.
33. Управата за Извршување на Санкции- моментална бројна состојба на осудени лица
во КПУ – 20.03.2018.

Aktet normative dhe dokumentet tjera:

1. Kushtetuta e Republikës së Maqedonisë (Gazeta Zyrtare e RM-së, nr.52, e viti 1991).
2. Kукен ред за осудени лица кои издржуваат казна затвор во казнено-поправна установа, јануари 2012 година, Министерство за правда.
3. Правилник за распоредување, класификација и разместување на осудените лица во казнено-поправните установи (Службен весник на Република Македонија бр.173/2011).
4. Ligjit për zbatimin e sanksioneve, “Gazeta Zyrtare e RM-së “nr. 2/2006, 57/10, 170/13, 43/14, 166/14, 33/15, 98/15, 11/16, dhe 08/18.
5. Решение за распоредување на осудените, казнетите и малолетни лица во казнено-поправните и воспитно-поправните установи („Службен весник на Република Македонија “бр.84/2008).
6. Упатство за определување на видовите и начините на третман на осудените лица (“Службен весник на Република Македонија” бр.173/2001).

